

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VIII. ÉVFOLYAM.

1893. szeptember hó.

VII. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A tanítóképző intézeti tanárok orsz. egyesülete az ezredik évi kiállításon.¹⁾

A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete a mult iskolai év végén egy bizottságot küldött ki, hogy a tanítóképző intézeteknek a kiállításon való részvétele tárgyában tervezetet dolgozzon ki. Ez a bizottság, melynek dr. Kiss Aron, Kozocsa Tivadar, Nagy László, Sebestyén Gyula, Sztankó Béla tanárok voltak tagjai, többszöri tanácskozás után a tervezetet elkészítette, s ahhoz a részletes utasításokat s táblázatokat is kidolgozta s az ősszel a Magyar Tanítóképzőben közzé fogja tenni. Magát az általános tervet a következőkben közöljük:

A) *A régi magyar tanítóképzés.*

I. A tanítóképzés nyomai a magyar tanügy első szervezkedésétől a XVI-odik századig. (Szentek legendái. A ker. egyh. zsinati végzései. Pápai dekretumok. Szerzetesrendek munkássága. Oklevéltarak. Törvénytár.)

II. A tanítóképzésre vonatkozó intézkedések a XV. századtól Mária Terézia koráig.

1. A római katolikusoknál. (Zsinatok végzései, püspöki rendeletek, főiskolák és szerzetesek munkássága. Világi törvényhozás.)

2. A prot. egyházakban. (Zsinatok. A főiskolák tanítóképzése. Törvényhozás, különösen az erdélyi.)

3. A tanítóképzés a gör. katolikusok és a gör. keletiek körében.

III. A tanítóképzés Mária Teréziától 1848-ig.

1. Állami intézkedések. (Rációk. Rendeletek stb.) Normális iskolák. A tanulmányi alapból fentartott kir. katolikus képzők. Az állam által kiadott hivatalos képzőintézeti tankönyvek.

2. Felekezeti intézkedések. (Az egyes felekezeti szabályzatok, tervtervek stb.) A felekezeti képzők vagy előkészületek, javaslatok ily képzők felállítására.

¹⁾ Lásd az egyesületi rovatot.

IV. Az ötvenes évektől 1867-ig.

1. Az abszolút kormány. A Lonovics-féle átmenet. Az állam által kiadott tantervek, tankönyvek stb.

2. A felekezetek törekvései. Katholikus, protestáns, izraelita tanítóképzők. Az eddigi tanítóképzés hiányain segíteni kívánó póttanfolyamok. (Például 1866. nov. 10-től Sárospatakon.)

V. Tanítóképző tanárok, tanítók. A tanítóképzés irodalma. Államférfiaink a tanítóképzésről.

B) A jelenkori tanítóképzés.

1867—1894.

I. A tanítóképzés mai állása.

1. Értesítők.

2. Iskola.

a) Iskolai épület. Az épület külseje. (Homlokrajz, fénykép.) Az épület beosztása. (Alaprajzok.) Butorzat.

b) Iskolai udvar, kert, gazdasági telek. (Alaprajzok.)

c) Egyéb (kivált belvárosi) épületek rajzai.

3. Tanárok, tanítók.

a) Életrajzi adatok táblázatokban.

b) Irodalmi működés.

4. Tanítványok statisztikája grafikus rajzokban. Létszám (hullámzás), a szülők foglalkozása, kor, anyanyelv, vallás, illetőség, előképzettség, alkalmaztatás (hely és életpálya) szerint.

5. Tanítás és nevelés.

a) Tanítási anyag. (Tanmenet. Haladási napló. Orarend. Növendékek isk. munkái.)

b) Tanítási eszközök. Könyvek (jegyzék.) Tanszerek (leltár.)

c) Az iskola belső élete. (Isk. rendtartások, szabályzatok, ifj. körök, ünnepélyek, a helyi társadalommal való érintkezés.)

d) A növendékeknek az egyházi szolgálat terén kifejtett tevékenysége.

e) Ösztöndíjak, jutalmazások.

f) Lakás, köztartás, segélyezés.

6. Tanítóképesítés.

7. Gyakorló iskola.

a) Iskolai helyiség. Épületrajz. Tanterem rajz. Padok s azok elhelyezése. Iskolai bútorok.

b) Tanítók.

c) Tanítványok statisztikája.

d) Tanítás és nevelés. A gyakorló iskola viszonya a tanítóképzőhöz. Tanítási anyag, tanmenet, haladási napló, gyakorló iskolai tanulók munkái. Orarend. Tanítási eszközök. A tanítóképző intézet növendékei a gyakorló iskolában. Iskolai élet. Játékok. Kirándulások, iskolai ünnepek stb.

II. Az intézetek története s az I. alatti adatok bővebb magyarázata.

III. A tanítóképzésre vonatkozó törvények, miniszteri rendeletek, fe-

lekezetek és egyéb iskolafentartó hatóságoknak a tanítóképzésre vonatkozó intézkedései. Nyomtatványok. Bizonyítvány. Oklevél stb. minták.

1. A régi magyar tanítóképzésre vonatkozó adatok egy külön gyűjteményben adatnának ki.

2. A mai tanítóképzésre vonatkozó adatok két példányban küldetnének be. Az egyik példány az illető intézet neve alatt, a másik a fentebbi vezérszavak szerint az egész magyar tanítóképzést feltűntető összeített kiállításban állíttatnék ki.

Budapest, 1893. aug. 3.

Dr. Kiss Áron

biz. elnök.

Sztankó Béla

biz. előadó.

A közoktatási tanács előterjesztése a tanterv ügyében.¹⁾

Tisztelt tanács! A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága 1892. évi november hó 16-án 37547. sz. a. kelt rendeletével felhívta az orsz. közoktatási tanácsot, hogy az állami tanítóképző-intézetek számára 1882-ben ideiglenesen életbeléptetett tantervet vegye revízió alá és új tantervet dolgozzon ki.

A tervezet kidolgozása végett a tanács kebeléből dr. Kármán Mór elnökle alatt kiküldött bizottság munkálatával elkészülvén, van szerencsénk az általa kidolgozott új tanterv előterjesztésével egyidejűleg azon alapelvekről is tájékoztatást nyújtani, melyek a tanterv kidolgozásánál irányadóul szolgáltak.

Az állami tanítóképző-intézetekben jelenleg használt tanterv ellen első sorban az a kitógás merült fel, hogy nem vet kellőleg ügyet a leendő tanítók szükségleteire, és hogy nem nyújt elegendő alkalmat arra, hogy a növendékek a gyakorlati tanításban jártasságot szerezzenek. Hibáztatták továbbá benne, hogy igen nagy általánosságban mozogván, nem állapítja meg elég pontosan azt, a mit a tanítóképzőben okvetlenül el kell végezni, s nem jelöli meg az irányt, a melyben a képzői helyes oktatásnak haladnia kell.

Mind a három szemrehányás jogosult. Kétségtelen, hogy a tanterv ezen fogyatkozásai, párosulva a tanítóképző-intézetek számára írt módszeres utasítások és tankönyvek hiányával, jó részben forrásai ama bajoknak, melyek a tanítóképző-intézetek működésében észlelhetők.

Az új tanterv első sorban az említett hiányokon kíván segíteni. A tanítójelöltek gyakorlati kiképzésére e tanterv szerint a III. osztályban elvégzendő hospitálásokon és mintatanításokon kívül a IV. osztályban hetenkint 8 óra van fentartva, mely időből hetenként 6 órát a növendékek huzamosabb ideig tartó és fokozatossággal beosztandó tanítással töltenek.

A most fennálló tantervben csupán a mennyiségtanra kimondott azon intézkedés, hogy a IV. évfolyamban az illető tárgy népiskolai

¹⁾ Tárgyaltott június 26-án a teljes ülésen. (Lásd a «Vegyes» rovatot.) Szerk.

tananyaga módszeresen dolgoztassék fel, az illető tantárgy tanításának segédeszközei ismertessenek meg és abból tanítási tervezetek készíttessenek, — szintén a gyakorlati kiképzés érdekében — az új tantervben minden tantárgyra kiterjesztetett.

Ezáltal biztosítva látjuk azt a célt, hogy a tanítójelölt a népiskolában majdan általa tanítandó anyagot részletesen és módszertani szempontból megvilágítva megismeri. Azonfelül lehetővé vált az, hogy a tanítás- és módszertanra a most fennálló tantervben megállapított óraszám lejobb szállíttassék.

Megjegyzendő azonban, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok orsz. egyesületének a tanterv ügyében kidolgozott *«Emlékirata»*-ban foglalt azon javaslata, hogy mindenik tantárgy népiskolai tananyagának ne csak módszeres feldolgozása, hanem általában az illető tantárgy módszertana a pedagógia tanításától elválasztassék, nem látszott elfogadhatónak. A népiskolai tantárgyak általános methodikáját, ama tantárgyak helyzetét a népiskolai oktatásban s egymáshoz való viszonyukat, meggyőződésünk szerint, nem lehet elválasztani az általános tanítás- és módszertantól, mert így, azon veszélynek tesszük ki a képző-intézetek növendékeit, hogy a különféle tantárgyak tanítására nézve egymástól lényegesen eltérő módszeres utasításokat kapnak.

Az egyes tantárgyakból elvégzendő tananyag elrendezésénél az az alapelv volt irányadó, hogy minden rész, mely közelebb áll a tanító gyakorlati hivatásához, mentől későbben következze, ellenben a tananyagnak általánosabb jellegű részei a képző-intézeti tanulmányok elejére tétettek.

A tantárgyak tekintetében nem volt elfogadható az a megkülönböztetés, a melyet a fentebb említett *Emlékirat* az általános műveltségre tartozó és a szakképzés szolgálatában álló tantárgyak között tesz. Abban a meggyőződésben vagyunk, hogy ily megkülönböztetésnek a tanítóképzőben nincsen helye, s hogy itt mindenféle oktatásnak kezdetől fogva szakszerűnek kell lennie. A tanító által igényelt szakképzés szoros kapcsolatban van a műveltség elemeivel, mert ezeknek továbbadása az ő feladata. Ennélfogva az úgynevezett általános műveltségre tartozó tantárgyak is a tanítóképző-intézetben a tanítói szakképzéshez tartoznak és csupán arról kell gondoskodni, hogy azokat figyelemmel a tanító szükségleteire tanítsák.²⁾

Az utóbbi alapelv értelmében az új tantervben a tananyagnak különösen azon részei domborodnak ki, a melyek tanítása a tanítóképzés szempontjából kiválóan szükséges. Ilyenek különösen a hazai vonatkozású részek, a melyek figyelemmel a népiskolai oktatás szükségleteire, a tanítóképzőkben nagy részletességgel és behatóan tárgyalandók.

A tantervnek illetően kidolgozása szükségessé tette a tananyagnak lehető részletes megállapítását, a mi azt a látszatot kölcsönzi a munkálatnak, mintha a tananyag rendkívül megszorított s a követelmények nagy mértékben fokoztattak volna. Az új tantervnek a fenn-

²⁾ Ezen elvet hangsúlyozza és érvényesíti az egyesületnek I. és II. Emlékirata is.

állóval való összehasonlítása azonban, de különösen a jobb tanítóképző-intézeteinkben eddigelé is elvégzett tananyagnak mennyisége arról tanúskodik, hogy az anyag általában véve nem szaporodott, legfeljebb behatóbb és a részletekbe is belémélyedő feldolgozása kívántatik.

Merőben új tananyagot a tantervben csak egyet találunk: a kö-z-g a z d a s á g elemeit egy féléven át heti 1 órában. Az egészségtan, az egyházi ének és zene nincsenek ugyan benne a most fennálló tantervben, mindazonáltal nem új tantárgyak, mert a tanterv életbeléptetése óta rendeletileg hozattak be.

A legtöbb tantárgynál a tananyag behatóbb és mélyebb feldolgozása érdekében az órák száma szaporítottatott.

Legjelentékenyebb az órák szaporodása a magyar nyelvénél és irodalomnál (10-ről 15-re). E szaporítást indokolja a magyar nyelvi és irodalmi oktatás nagy jelentősége úgy általános művelődési, mint nemzeti és gyakorlati szempontból. Ezen szaporulat szükséges a nemzeti irodalommal való beható foglalkozás végett. Az új tantervben kiváló gond van fordítva arra, hogy a növendékek a magyar nemzeti irodalom kincseit ne csupán valamely irodalomtörténeti tankönyv ismertetései, hanem az irodalmi művekkel való foglalkozás útján ismerjék meg.

A természettudományok és földrajz csoportjára az érvényben levő tantervben 17 óra jutott; az új tanterv szerint e tantárgyak heti óraszámja 24. A heti 7 órai szaporulat indokolva van egyfelől azzal, hogy a IV. osztályban ama tantárgyak népiskolai tananyagának módszeres feldolgozását kell adni; másfelől azzal, hogy a növendékeket a laboratoriumi munkákban és kísérletezésben is kell gyakorolni, a miről az érvényben álló tantervben nem volt gondoskodva.

A rajzolás és szépírási órák szaporítása a közoktatási tanácsnak még a múlt évben hozott egyik határozatán alapszik; az ének és zene óráinak szaporodását $14+2=16$ -ról 20-ra az a körülmény indokolja, hogy ezen tantárgynál is, mint minden ügyességnél, a gyakorlásra kellő alkalmat és időt kell adni, hogy a kívánt siker biztosíttassék.

A pedagógia óraszámja a már fentebb említett okból 3-mal, a mennyiségtané 1-gyel, a német nyelv 2-vel kevesebb lett. Az utóbbira nézve meg kell jegyezni azt, hogy a német nyelv tanításánál az úgynevezett direkt módszer alkalmazásával, melylyel eddigelé is több állami tanítóképzőben sikerrel tettek kísérletet, továbbá a tanulóknak nyelvismeretök szerinti csoportosításával a lejjebb szállított óraszám mellett is lehetséges lesz az érvényben álló tantervben kitűzött célt elérni.

Az új tanterv szerint az I. és II. osztály növendékei heti 37—37, a III. és IV. osztálybeliek heti 38—38 órában vannak elfoglalva.

Ezen óraszám magasnak tetszik az érvényben álló tantervben megszabott 27, 27, 27 és 26 órával szemben. Ez a nagy eltérés azonban csak látszólagos. Az utóbb említett tantervben ugyanis a gazdasági és kézimunkagyakorlatok óráinak száma nincsen meghatározva, — az egészségtan, az egyházi ének és zene óráinak száma nem foglaltatik benne. Ezeket is számítva, évfolyamonként jelenleg is a következő óraszámok találhatók: 31, 31, 31, 32. A tényleges óraszaporulat tehát 6, 6, 7, 6.

Ez a szaporulat pedig nagy részben a gyakorlati ügyességekre esik.

Az elméleti tantárgyak óraszámát az érvényben levő tantervben osztályonként:

18, 19, 20, 23.

Az új tanterv szerint:

21, 21, 26, 26.

Itt a III. és IV. osztály elméleti óráiban benne foglaltatik a gyakorlati kiképzésre fordítandó heti 2, illetőleg 8 óra.

Az új tantervben megszabott óraszámok azonban magukban véve sem túlmagasak. Az erre nézve netán felmerülő aggodalmat eloszlathatja annak megfontolása, hogy a heti 37, illetőleg 38 órából csupán 21, illetőleg 26, (a gyakorlati kiképzésre fordítandó órák leszámításával csupán 21, 21, 24, 18) olyan, a mely rendszeres és összefüggő lecke hallgatásával, pusztán elméleti munkálkodással jár. A többi 16, illetőleg 12 órának egyik részében a növendék jobbadán rajzolással és a zene gyakorlásával van elfoglalva, másik részében pedig gazdasági, kézügyesítő és testgyakorlatokat végez, tehát testi nevelése érdekében munkálkodik. Ezen utóbbi órák leszámításával a valóban szellemi megterheléssel járók száma tényleg a következő: I. és II. osztály 31—31, III. osztály 33, IV. osztály 33¹/₂.

Az elfoglaltság ezen mértékét a tanítóképzőben nem szabad sokalni. A néptanító a törvény értelmében heti 30 órai tanítást köteles végezni: ezenfelül köteles erre elkészülni, iskolája irodai és rendtartási ügyeit elintézni. Nem sokkal több-e ez a munka, mint az, a melyet a képzőintézetben kell végeznie? Nem kívánatos-e, sőt nem szükséges-e, hogy már a tanítóképzőben szokja meg az oly mértékű elfoglaltságot, a minőt az élet tőle meg fog követelni?

Hogy az új tantervben megállapított óraszám mellett sem lesz túlterhelés, arról meggyőző a következő számítás:

A tanítást minden osztályban úgy kell berendezni, hogy az elméleti tantárgyak délelőtt 8-tól 12-ig, esetleg 7-től 12-ig legyenek, a délutánokra csak gyakorlati ügyességek jussanak. Ezt szem előtt tartva az I. és II. osztálybeliek el lesznek foglalva délelőtt hetenkiint:

3 napon 3—3, együtt 9,

3 » 4—4, » 12 órában,

délután 2 napon 2—2, együtt 4,

» 3 » 4—4, » 12 órában; egy délutánjuk szabad.

Lesz tehát 2 napon 6—6 órájok,

3 » 7—7 »

I » 4 »

A III. és IV. osztálybeliek elfoglaltsága:

Délelőtt 4 napon 4—4 óra,

» 2 » 5—5 »

délután 3 » 2—2 »

» 2 » 3—3 » s egy délután szabad.

Lesz tehát 3 napon 7—7 órájok,

2 » 6 és

I » 5 órájok.

A délutáni elfoglaltság, midőn 3 és 4 órára rúg, harmad- vagy

felelősségben gazdasági és kézügyesítő gyakorlatokból és testgyakorlatból állhat.

Tehát látnivaló, hogy a növendék napi elfoglaltsága legfeljebb 7 óra; e mellett marad egy szabad délutánjok.

Ha ezenfelül az órarend készítésénél gondot fognak fordítani arra, hogy az egyes tantárgyak óráiból 2—2 egymásután, és a több órás tantárgyaknál a kettős órák egymásután következő napokon legyenek, ha tehát a növendéknek nem kell majd mindennap 4—5-féle tantárgyból készülni; ha azonfelül olyan lesz a tanítás, a milyennek a népiskolai oktatás megfelelővé tétele érdekében a tanítóképzőben is kellene lennie, t. i. olyan, hogy a tananyag valóban az iskolában sajátíttassék el, a könyv nélkül tanulandó pedig minimumra redukálódjék: akkor egyáltalán nem kell attól tartani, hogy az új tantervben megszabott óraszám túlterhelést fog okozni.

Végül szólni kell még azokról a következményekről, a melyekkel az új tanterv életbeléptetése a tanítóképző-intézetekben alkalmazott *tanerők számát* illetőleg jární fog.

A pedagógiai tantárgyak (a testi élet ismertetése nélkül, melyet a természetrajz tanárára kívánunk bízni) a nyelvekkel és történetekkel együtt hetenkint 48—49 órát foglalnak el. Ezek ellátására az igazgatón kívül 2 tanár kell. A természettudományok, mennyiségtan és a testi élet ismertetésének tanítására heti 38 óra mellett 2 tanár szükséges.

Az elméleti tantárgyakra tehát a hitoktatókon és az egészségtan tanításával megbízandó orvoson, továbbá az igazgatón kívül 4 tanár alkalmazandó. Minthogy jelenleg a legtöbb áll. tanítóképző-intézetnél az igazgatón kívül csak 2 rendes és egy segédtanár van alkalmazva az elméleti tantárgyak tanítására, annál fogva az új tanterv életbeléptetése ezen intézeteknél még egy-egy tanári állomás szervezését fogja szükségessé tenni. De az orsz. közoktatási tanács már az állami tanítóképző-intézetek 1890/1-ik tanévi zárójelentéseiről a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz tett terjedelmes jelentésében reá mutatott arra a körülményre, hogy a fennálló tanterv mellett is szükség van a tanerők szaporítására, részint a túlterhelt igazgatók munkájának könnyítése, részint a tantárgyak szakszerű beosztása, végül a helyettesítések foganatosíthatása végett. A tanerők szaporítása tehát oly szükség, melyet az új tanterv előidézett óraszaporítás nélkül jls előbb-utóbb ki kell elégíteni.

A mi a gyakorlati ügyességek tanítását illeti, megjegyezzük, hogy a gazdasági gyakorlatok legcélszerűbben arra való és kellően képezett kerteszekre bízandók. A rajz és kézimunka tanítása heti 21 órával, az ének és zene tanítása heti 20 órával vagy egy-egy tanerőt kíván, vagy pedig úgy, mint a torna, az intézet tanárainak, esetleg a gyakorló iskola tanítóinak kezébe adható, ha kellő módon képesítve vannak. Ez kivált akkor lesz könnyen megvalósítható, ha az osztatlan gyakorló iskola rendszerének elhagyása mellett több gyakorló iskolai tanító alkalmaztatnék, a kik azután, mint Ausztriában és másutt is szokásban van, az ének, a hegedű, a rajz stb. tanítását is végezhetik.

Az új tanterv, noha véleményünk szerint nagy haladást jelez a fennálló tantervhez képest és alapját képezheti a tanítóképzők helyes irányú továbbfejlesztésének, mindazonáltal csak abban az esetben fog a várt eredményhez vezetni, ha életbeléptetése kellően előkészítették és ellenőriztetik, ha végrehajtásához meg fognak adni a szükséges eszközök.

Az életbeléptetés kellő elkészítéséhez megkívánatik, hogy egyidejűleg módszeres utasítások is adassanak ki és a tantervnek megfelelő tankönyvek irassanak. Ezeknek hiánya eddigelé is legnagyobb akadálya volt a tanítóképzőbeli oktatásnak.

Az eszközökhöz, a tanerők szaporításán kívül, főleg azt számítjuk, hogy a gyakorló iskola, legalább ott, a hol a IV. osztály növendékeinek száma a 10-et, 15-öt meghaladja, két vagy több osztályúnak szerveztessék. Az új tantervben a IV. osztályban tanítási gyakorlatokra (az értekezletre szánt 2 óra leszámításával) hetenkint 6 óra van felvéve. A IV. osztály növendékei tehát egész éven át mintegy 180 órán taníthatnak a gyakorló iskolában. Tíz növendéket véve, egyre 18 órai tanítás jut. Ez ugyan nem sok, mindazonáltal több, mint a mennyi a jelenlegi tanterv szerint egy növendékre jut. De a hol a növendékek száma a IV. osztályban 20-ra, 30-ra emelkedik, ott osztatlan gyakorló iskola mellett egy-egy növendékre ezentúl is egészben véve 9, illetőleg 6 órai gyakorlati tanítás fog esni, a mi teljességgel elégtelen a gyakorlati kiképzésre. Ily helyen tehát föltétlenül szükséges, hogy a gyakorló iskola osztottá tétessék és az osztályok számával a tanítási gyakorlatra szolgáló alkalom és idő is nagyobbíttassék.

Figyelemmel erre a körülményre, a tantervben a IV. osztálybeliek gyakorlati kiképzésére kettős javaslat van téve: úgy az osztatlan, mint az osztott gyakorló iskola számára.

Ezeknek előrebocsátása után az orsz. közokt. tanács elnöksége a következő javaslatokat terjeszti elő:

a) A tanítóképző-intézetek számára kidolgozott új tantervet a teljes ülés elfogadván, terjeszse fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz azzal az indítvánnyal, hogy jóváhagyni s az 1894/5-ik tanév kezdetével fokozatosan életbe léptetni méltóztassék.

b) Kérjen a tanács megbízást a tantervhez szolgáló módszeres utasításoknak a közelebbi tanév folyamán való kidolgozására.

c) Az utasítások alapján akár megbízás, akár pályázat útján törtenjék gondoskodás a tantervnek megfelelő tankönyvekről.

d) A gyakorló iskola lehetőleg minden tanítóképző-intézetnél, főleg azonban a népesebbeknél, legalább két, szükség esetén több osztályú iskolának szerveztessék.

e) Az új tanterv jóváhagyása után a tanács köteletségének fogja ismerni, hogy a már meglevő megbízatása alapján e tantervet a tanítóképzők szükségleteihez alkalmazza.

Segédtanári állás. Igazgató-tanács. Felügyelet.¹⁾

I.

Az 1868-iki törvényben alkotott népoktatási intézetek organizmusában a fejet alkotó tanítóképzők bénulva születtek; két hűdött ideget hoztak magukkal a világra: a z igazgatótanács és a segéd-tanárság intézményét. Mindkettő a svájcziaszkodó kórral áll összefüggésben. A segédtanárság rendeltetéseül azt tűzték ki:

- a) hogy bevezető iskolául szolgáljon a rendes tanársághoz;
- b) hogy az intézeti adminisztrációban (anyagiakban, szellemiekben egyaránt) segédet állítson az igazgatóknak;
- c) vezesse az ifjuság, a tanítójelöltek nevelését a szorosán vett iskolai élet keretén kívül.

Lássuk, melyik czélt hogyan szolgálta.

a) Voltak segédtanárok, kik fél, egy év múlva promoveáltattak a rendes tanárságra s voltak, kik tíz s több év múlva jutottak el oda. Készséggel elismerjük az utóbbiak javára, hogy mellőztetésük nem a tanárságra való rátermettségük hiányában keresendő. Mivel az intézetnél, a hol működtek, állásüresedés nem volt. mivel a képzőintézeti katedrák nem pályázatok útján töltettek be, s végül pragmatika híján feledkeztek meg róluk: három—öt évi működés után nem emelhette őket fel a miniszterium rendes tanárságra, egy intézetnél az igazgatón kívül csak két rendes tanári állás lévén a törvényben szervezve. Ez a körülmény a látszólagos mellőztetés gyanuja alól a társadalomban felmenté ugyan a segédtanárt, legalább azok szemében, kik a viszonyokat ismerték, de nem a hosszú segédtanárkodás egy másik hátránya alól.

Az ötödéves pótlékban való részesedés mérvét értjük.

Ilyenül a rendes tanár 100 frtot kap, a segédtanár pedig fizetésének tizszáztólíját. Így esett, hogy míg a segédtanár nyugdíjba számítható törzsfizetése 450 frt volt, kapott az első öt év után évenként 45 frt pótléket. A második pótlékig ez 5×55 frt veszteséget jelent. Ha pedig a második pótlék kérvényezésének kötelei 11-ik esztendeje is ugyanazon állásban találta, ugy a rendes tanárra eső évi 200 frt pótlék helyett huzott kétszer 45 frtot = 90 frtot. Könnyű kiszámítani, hogy a harminczéves szolgálat alatt szereshető öt pótlék révén, hányszor 55, illetve 110 frt veszteséggel jár az, ha valaki ötödik vagy tizedik évi működése után jutott a rendes tanársághoz. Egyszerűen tagadnunk kell tehát, hogy az állami képzőknél fennálló segédtanári állás a rendes tanárságra készít elő, sőt ellenkezőleg, mivel az előlépés után számíthatólag sem egészülnek ki a 45 frtos pótlékek a rendes tanári álláshoz kötött 100 frtra: egyenesen zsbbasztólag hat az a további kedvteljes működésre.

b) Az intézmény második bevallott czéljával sem állunk különben.

¹⁾ Az *Egyetértés* f. é. május 28-iki, június 2-iki és 9-iki számaiban H. jegy alatt jelent meg ez a cikksorozat, a melyet azért, mert a közlönyünk által folytatott vita folyamába épen beleillik, bő kivonatban közlünk. Szerk.

A segédtanári intézménnyel ugyanis a képzők 1870-ben kelt szervezeti utasítása, az intézet adminisztratív vezetésében (irodai teendők) segédet is állított az igazgató mellé. Ha a nyolczosztályú középiskolánál nincs ilyenre szükség, miért a négy évfolyamú képzőknél, hol az igazgatónak az ezen tiszttel járó különleges teendőkért a redukált óraszám tartós kedvezménye mellett csak úgy megvan a maga kétszáz forintos tiszteletdíja, mint a középiskolánál.

Az az elv pedig, hogy a tanítóképző-tanárnak adminisztrációs képességeket kell adni, hogy mint esetleg leendő igazgató az e téren megkívántató jártasságot segédtanárkodása idején egy igazgató mellett s alatt szerezzé meg — mondjuk, ez az elv egyenesen elvetendő. Hiszen, ha az igazgatói képesítéseknek ez volna a módja, ugy a középiskolák igazgatói közül tán egy sem állhatná meg a helyét, a mit állítani pedig egyáltalán nincs kedvünk. Avagy a tanítóképző-igazgatók egyébként annyira el volnának foglalva, hogy nekik «öröklött tisztelettel elhaló» tanárszolga is dukál? Mert a kép csak úgy teljes, ha még azt is hozzá vesszük, hogy ha az igazgató esetleg — emberek vagyunk! — egy kicsit szereti az embert az állása után mérni, ugy ennek nyíltan vagy alattomban ezer következményei lesznek a magasan álló igazgató és az állásában lefokozott segédtanár között. Az igazgatók tehát nyertek segédet egy tanárban, de a jó testületi szellem nem mindig!

c) Az intézmény harmadik célja olyan, melylyel komolyan számolni kellett a tanítóképzők felállításakor ép ugy, mint manapság; a tanítójelölteknek leendő állásuknak megfelelő társadalmi műveltséget, vagy legalább szokásokat juttatni szükséges. A képzők felállításakor, mikor boldog-boldogtalan kereste fel a képzőket, mikor gimnáziumoktól megszalasztott szabólegények, obsitos katonák csüstitül csaptak fel újra nagy diáknak: kétszeres éberséggel kellett a tanítójelöltekre ügyelni, nehogy az új intézet jó hírneve egy-egy preparandista duhajkodásai által nyugtalanított éjszaka után bemocskoltassék.

Ennek megakadályozására is a segédtanárt szemelték ki.

Szegény tatár! Nappal irodai teendők, alkonyatkor a kezdő tanárhoz illő készülődés a holnap prelekczióra s éjjel bakterkodás a keresett és keresetlen korcsmák tájékán!

Bizony kérem, nem is volt a segédtanár más a diákság szemében, mint egy magasabb rangú pedellus.

Ez a régi felvétel.

A tanítójelölteket ma is nevelni kell nemcsak leendő életpályájukra nézve, de ugyis miként azt egy művelt fiatal ember fogalma kívánja. Ma elkésett korúak már nem igen kerülnek a tanítóképzőbe, de igenis még mindig túlnyomóan azon osztály gyermekei, kik otthon finomabb lelki jelenségek megfigyelése, ráhatása nélkül nőttek fel. Az ilyeneket nem kevésbé nehéz feladat a társadalmi érintkezésekben meggyökeresedett, helytelen, rut gyerek szokásokból kiemelni. Internátus mellett is bizonyára kitartó lélekbuvárlatot igényel az; externátus mellett mindig kétes marad az eredmény. No már most ki bizandó ezzel meg? Egy fiatal, a nevelés gyakorlatában még járatlan kolléga?! Hisz

ezt tanári működésének első éveiben, a tanítás művészetének formásító procedurája közepette ilyes teendőkkal zavarni nem szabadna! Ezt a teendőt majd akkor rójuk vállaira, ha évek múltán az egyes tanórákon szerzett tapasztalatok alapján kifejeztedett diszciplináris rutinja, mikor megtanult mérséklős belátással a növendékek lelki könyvéből biztosan olvasni. El lett a dolog hibázva 68-ban, miért leledzünk ma is a régi hibában?

Pedagógiailag tapasztalt, lehetőleg családosembereket illető teendőkről van szó, kiknek e fáradságát külön, még pedig méltányosan kell honorálni s azzal nem egy kezdő, ezer teendőjü és eljárásaiban idegen gazdájú fiatal tanárt kell megbízni, kit az elől említett méltatlan anyagi elbánás a hosszas segédtanárkodás alatt tán el is keserített, pláne mikor az 1882-iki kurzusszaporítás után a kisebb tanóraszámok előnyétől is elesett. Az eredeti ideák szerint segédtanári intézmény sehogy sem vált be. Érezte ezt a tanügyi kormány is, mikor ez állásra nős embereket is kezdett kinevezni. Temessék már el a halottat s törekvő emberek előlépésének ne állják útját egy czopfos intézményhez való merev ragaszkodás által.

II.

A 68-iki népoktatási törvény értelmében alkotott ifju intézetek megerősödésére léptették életbe az *igazgatótanácsot*. A cél jól volt kitűzve, de az eszköz rosszul megválasztva. Mert az oly fontos, mint nagyfokú szakismeret, széles pedagógiai látókört kívánó teendők elvégzésével egész testületeket bíztak meg, melyek a megyei kir. tanfelügyelők s a tanácsban a jegyzői teendőket végző intézeti igazgatókn kívül állottak s állanak négy-öt oly tagból, kiket vidéki kisebb városokban az orvosok, ügyvédek, gyógyszerészek, földbirtokosok, kereskedők, jómódú iparosok különben igen tiszteletreméltó karából hoztak össze. Vajon feltételezhető-e, hogy egy-egy így összeválogatott, heterogén elemekből álló testület a fentebb körvonalozott feladatokat megvalósítani képes? Egyszerűen tagadólag kell felelnünk már à priori, mert tisztelet az érdekelt tanácsok egyes tagjaiban lakó minden jóakaratsnak és tehetségnek — mit más téren, nem a tanítóképzés terén üdvösen érvényesíteni képesek is lehetnek — de az ezen tiszteletbeli állásukhoz megkívántató szakértelem nem náluk és bennök keresendő. Azért, hogy valaki esetleg gyermekekkel bíró családapa, még nem avattatik fel a tanügyi felkent papjává!

Szerencsés volt az az intézet, a hol a tanács maga is legalább hallgatag, ezen álláspontra helyezkedett, ha összes működését csak az intézet anyagi ellenőrzésére és kormányzására irányította. Különböleg ellenőrizték a köztartások vezetését, árlejtéseket tartva az ide szolgálандó hús, kenyér, zsír, főzelékfélék beszerzése tárgyában, — fel fogadták s elszámoltatták az intézeti kertészt a kert jövedelméről, — átvizsgálták az intézetnek az igazgató által összeállított számadásait, — megigazították az intézet épületét s időnkint a miniszterium felhívására költségtervezeteket állítottak össze méhes, selyemtenyésző helyiség s

a tanítóképző mellett felállítandó kis gazdaságokra nézve. Összes működésük rendeleteken alapuló volt passzív jelleggel. Hogy a különböző szertárak állapotáról azoknak a haladó korral alakul s az intézet speciális céljait szolgáló fejlesztéséről is szükség lett volna gondoskodni, hogy azokat időnkint személyesen szerzett tapasztalatok alapján a tanügyi kormánynak figyelmébe is kellett volna ajánlani — hűségese sáfárokhoz méltóan — arról rendszeresen megfeledeztek.

Ha azonban a tanács kötelességei és feladata másik zárját is nyitogatni próbálta, s ezt eleinte előszeretettel próbálgatta, a tanítás művészetében is értékesíté buzgóságát, úgy az mindjárt izetlen jelenetekre adott alkalmat, «nem egyszer rontva a tanárok — és az ifju intézet — tekintélyét úgy künn a társadalomban, mint benn a tanulók előtt.» (Magyar tanítóképző VIII. évfolyam 253. l.) Pedig bármilyen tapintatos emberek alkotják is a tanácsot, ha azok szigorúan ragaszkodnak a szervezetben nekik adott jogok és kötelességek igénybevételéhez és gyakorlásához, még akkor sem kerülhetők el a kontroverziák a tanár, gyakran az egész tanári testület és a tanács közt. Főleg a növendékeknek nyújtott s a tanács jóváhagyó fölülbírálására bízott állami segély kiosztását és ennek az élvező által tanúsított szorgalom és magaviselet szerint hullámzó havonkinti változását értjük. A tanítónövendékek eme folytonos lélekbúvárlaton alapuló, egyedül a tanári testület részéről illetékes elbírálását — fokozottabb mérvű segélyezését vagy rászolgált büntetését — hányszor tette lehetetlenné az igazgatótanács merevsége. Hányszor voltunk kénytelenek felkiáltani; frisebb levegőt!

Egyébként a tanügyi kormány is elveszté a képzők fölé helyezett igazgató tanácsokba vetett bizalmát. Mind gyakrabban fordul elő eset, hogy a tanácsnak az egyenes felhívásra történt vagy továbbviteli előterjesztéseit, munkálatait figyelmen kívül hagyják. Hogy mi lehet ennek az oka, azt is lehet sejteni. Állami képzőink belejutottak életkoruk szerint az érettség szakába s most a közösen fogantatott intézetek nem ismernek egymásra, mintha nem is egy család gyermekei volnának. Mindeniknek másként ver a szíve, rezeg az idege; ugyanazon rendeletet másként értelmezik északon, másként délen, nem egyforma utavalóval küldik növendékeiket napszámoskodni az édes haza oly sok elemű lakói közé. Hová fog ez vezetni? Hogy illik ez be a valódi magyar nemzeti politika kövei közé? Ha e tekintetben baj van, akkor keresd az igazgatótanácsokat, melyek a fiatal tanítónemzedék közös tűzhelyein az élesztett tüzet mindig csak kioltani segítettek. Szolgáljon egyébként a tanácsoknak sovány mentségére, hogy ha valaki az ő krónikájukat valaha megirandja, kénytelen lesz azt is felemlíteni, hogy volt eset rá, mikor az kényszerített előbbi végzésével ellenkező határozatot hozni. A szóban forgó dolog elintézésének magasabb helyen érvényesült ellentétes felfogáshoz a kellő formát a tanács előleges ajánlatának kellett megadni.

Igy történt, hogy a tanári testületek elfásulva a sok izetlenkedésben, a tanácsok indignálódva a fölülről való mellőztetés miatt: szélcsend állott be. De nem az eredményes munka után beállani szokott jól

eső új erőt szerző csend ideje. Az igazgatótanácsok egyik-másik állami képző mellett közel negyedszázados mult után nem hivatkozhatnak intézeteiknek az ő sikeres munkásságuk eredményein alapuló fejlődésére. Ha valahol fejlődés észlelhető, úgy az más oldalról jött; de viszont ha az állam tanítóképzőinek fejlődésében huszonöt éves multjuk daczára hézagok vannak, úgy azt első sorban a rosszúl alkalmazott felügyeletre fogja képzőink krónikása visszavinni. Azt a ienséges munkakört, mit az állami tanítóképző-intézetek születésénél oly sok bábára bíztak, nehány jól megválasztott ember pedagógiai szakértelmére kell bízni, érintkezéseiben biztatóan tapintatos szakfelügyelők kezeibe kell letenni.

III.

Kérdés, hogy ki, illetve kik bízandók meg a szakfelügyelettel?

A tanfelügyelő és az igazgatótanács?

A mai szervezetben egyik sem felel meg ennek a magas feladatnak.

Alig van egy-két képzőnk, a mely szakértő tanfelügyelő alatt áll; a többinél a kettő közötti viszony néha nevetséges volna, ha nem volna olyan szomorú. Legjobb a helyzet ott, hol a nem szakértő tanfelügyelő postás szerepet visz s hagyja a szakértő igazgatót és tanártestületet működni a maguk legjobb belátása szerint. Pedig a tanfelügyelői ellenőrzést természetesnek és sok tekintetben igen jónak is találónk, ha a tanfelügyelőség helyesen volna szervezve. Jó, hogy már kezd muladozni az a kor, a mikor a tanfelügyelőt onnan vették, a hol épen találták s megelégedve a nagy zagyvalékot, kezdik egyöntetűbbé tenni azt a fontos és nagyra hivatott testületet. A mai rendszernek azonban még mindig káros következményeitől kell tartanunk. A lépcsőzetes előmenetelnek, különben igen dicséretes elve is czélúl tűzetvén ki, a gyakornokból lesz tollnok, ebből segédtanfelügyelő s tanfelügyelő. Még ma is ritkaságok közé tartozik, hogy a gyakorlat terén kivált s érdemeket szerzett tanítót, képzőtanárt és igazgatót igyekeznének ezen állásokra megnyerni. Sőt a fizetésrendezéssel odajutottunk, hogy a képzőtanár, vagy igazgató fel sem cseréli állását a tanfelügyelőséggel, a mely reá nézve sem erkölcsi, sem anyagi haszonnal nem jár, sőt u.óbbi tekintetben még hátrányára is válne.

A mai rendszer mellett a csak elemi képzőt végzett növendék egy-két évi működés után bejut valamely tanfelügyelői irodába gyakornoknak, lesz belőle tollnok. Megengedem, hogy a bíró teendőit jól be tanulja s a statisztikai adatokat (a miniszternek az országgyűlés elé terjesztett jelentései számára) úgy fogja tudni összeilleszteni, hogy még a legkörmönfontabb «cziifferspion» sem jön rá, hogy mely adatok vannak égből kapva, de tanítói gyakorlatot nem szerez, a szakszerű ellenőrzésre alkalmasabb nem lesz. Már pedig mi csakis a szakszerű felügyeletet ismerjük el egyedül jogosúltnak s czélra vezetőnek minden téren s így a népnevelés

és tanítóképzés terén is. És — tisztelet a kivételnek — a mai tanfelügyelőket a tanítóképzés szakértő ellenőreinek nem tekinthetjük, mikor igen sokan még az egyszerű falusi iskola ellenőrzésére sem képesek. A tanítóképzők működését szakszerűen csak azok ellenőrizhetik, a kik nemcsak a népiskolai tanításnak, hanem a speciális tanítóképzésnek is minden mozzanatát nemcsak könyvekből s egyes újságcikkekből, hanem gyakorlatból is ismerik.

Az szokták hangoztatni, hogy miután az egyes tanítóképzők rendszerint saját vidékek számára képeznek tanítókat, az egyes képzőknek tekintettel kell lenniök saját vidékeik igényeire s így legtermészetesebb ellenőreik azon vidékek tanfelügyelői. Elfogadnók ezt érvül, ha a dolog valóban úgy állana s a tanfelügyelők is olyanok volnának, a minőknek mi kívánjuk. Ám de ez nem így van, mert tessék megnézni, hogy egy képzőben hány vármegyéből sereglenek össze a növendékek s ezek később hogyan oszlanak meg a szélrózsa minden irányában. A tanfelügyelői ellenőrzés mellett érvül fenti állítás el nem fogadható, mert így tulajdonképen minden község számára külön kellene tanítót képezni, de mivel az erre való törekvés képtelenség, adjunk a leendő tanítónak oly általános elméleti és gyakorlati képzést, a mely képesítse arra, hogy állomáshelye szükségleteibe maga tudja magát belenevelni.

E mellett azonban szükséges, hogy az egész ország tanítóit egy — a mostaninál egységesebb — szellem hassa át s erre már a tanítóképzőkben kellene tekintettel lenni, de ezt csakis egységes, szakszerű felügyelettel lehetne elérni. Ugy látjuk, hogy a tanügyi kormány is ezt az elvet vallja. Mert belátva a 20—25 év óta állami, részben felekezeti képzők szakszerű megvizsgáltatásának szükségét — a neki adott köteleességek és jogok alapján — e teendőkkal nem a kir. tanfelügyelőket bizza évről-évre meg, de az ország közoktatási tanács egyes tagjai által kíván információt szerezni ez idő szerint még csak egyes tanítóképzők állapotáról. Minden esetre haladást jelző intézkedés, mely hazai tanügyünk kormányának a népoktatás tűzhelye iránt való nemes érzékéről tesz tanúságot.

Képzőinknek a közoktatási tanács kebeléből kiküldött biztosok által való megvizsgáltatása azonban a tanítóképzést csak csigalépésekkel fogja fejleszteni. Egyik baj, hogy a kiküldött biztosok mindenikének megvan a maga sajátlagos működési tere, mely a tanévhez kötött látogatás idejének helyes megválasztása és megkívántató tartama ellen is akadályt gördíthet. Másik baj, hogy a biztos útbaigazításainak, kifogásainak érvényesüléséről — az évek sorára elmaradó új látogatás miatt — vagy egyáltalán nem szerezhet a tanács és ennek révén a miniszterium magának tudomást, vagy a mennyiben újabb látogatásra más egyén küldetik ki, annak egyes esetekre vonatkozó ellentétes nézetei épen azt kifogásolhatják, mit az intézet tanári testülete, mint a másik biztos által ajánlott intézkedést léptetett életbe.

Az ily esetekkel is számolni kell, ha az experimentálás terére nem akarjuk a tanári testületet terelni, a mi pedig a felügyelet illetén módjának szankcionálása mellett még akkor is megtörténhetik, ha a köz-

oktatási tanácsnak a biztosok eljárásában zsinórmértékül szolgáló, de az érdekelt intézeteknek is publikált utasításai volnának.

Egy más dolog is közrejátszik itt, a mi az ily modorú felügyeletnek «átmeneti» jelleget kölcsönözhet. A kiküldött biztos rendelkezési joggal nem ruházható fel. Ha ez a körülmény párosul azzal, hogy a megejtett szemle alapján a közoktatási tanács által a tanügyi kormányznak ajánlott s az érdekelt intézetre vonatkozó organikus gyógymód nem következik be, — melynek sürgetése a tanács munkakörének határain már túl esik — úgy a tanítóképzés munkásai előtt az új modorú felügyelet erkölcsi értéke is oda jut, a hová az igazgatótanácsé súlyyodt. De meg azután vétek egy nagy horderejű, államérdekeket szolgáló ügygyel oly érthetetlen bujósdit játszani.

A tanügyi kormány érzi, hogy kell már a képzőkkel valamit tenni s gyökeres reform helyett garasoskodó politikával holmi igazgatói évi jelentések révén akar a bajon segíteni. Avagy tán még csak ott vannak, hogy a diagnózist akarják megejtetni? Hisz az időről-időre a miniszteriumba bejáró igazgatók már rég feltárták a bajokat. A tanítóképző intézeti tanárok országos egyesülete memorandumok alakjában rámutatott a vérző és rosszúl forrott sebekre. Jöjjenek már az igazi orvosok, a kik a testek fejeitől jövő évi jelentéseket nem fogják az országos közoktatási tanács bonczoló asztalára rakni, vagy a jövő ezred számára a miniszterium laboratóriumába preparatumként felhalmozni!

Mert bármily szerénynek ismertessék is a tanítóképzők tanárainak tabora, az talán még sem férhet hozzájuk, hogy rájuk vonatkozó egyoldalú és nézetünk szerint illetéktelen információk alapján szerzett, igaz bírói mérlegén le nem mért jelentéseket a miniszterium az országos közoktatási tanács révén országvilágnak kikürtöljön s a pelengérré állítás vádjá alól férfiúhoz nem illő módon előlük elzárkózzék.

Ez egyszerűen egy szent ügygyel űzött szégyenteljes bujósdi.

Ha valahol a tanításban, nevelésben, az intézet vezetése, köztartása körül baj van, ne fenyegezzünk, «kilátásban levő nyugdíjaztatásokkal», hanem lépünk föl az ügy méltóságához illően, vágjuk ketté a gordiusi csomót.

Itt az ideje, hogy a mai tétovázó, tarthatlan állapotoknak egyszer már végét vessük, nem csak az ügy érdekében, hanem a képző-tanárok önérzetének kiemelése céljából is. Az ügy érdekében azért, mert nem kis mértékben fogja sarkalni úgy a tanárok, mint az igazgatók működését, ha tapasztalni fogják, hogy legbensőbb működésüket is jóakarotú szakértők nyiltan kísérik figyelemmel; de egyúttal önérzetüket is emelni fogja, ha nem laikus mond nehéz munkájuk fölött sokszor igazságtalanul lesújtó, vagy érdemetlenül magasztaló bírálatot.

Az igazgatótanácsai intézményt a czélnak megfelelően még reformálhatónak sem tartjuk; a tanfelügyelőségek olyforma megjavítását, a minőt mi kontemplálunk, nem remélhetjük a mai körülmények között s így nem marad egyéb hátra, mint a legradikálisabb, de egyúttal a leghelyesebb megoldási mód, tudniillik a külön szakzerű felügyelői állások szervezése.

Nem egy van képzőtanáraink és igazgatóink között, a kik nemcsak elméletileg magas pedagógiai színvonalon állanak, hanem a gyakorlatban is megállják helyüket, a kik ismerik nemcsak a városi, hanem a falusi viszonyokat is, ismerik a népet és szükségletét; azután elég magas műveltséggel bírnak arra, hogy a népnevelés szerepét és viszonyát a többi állami és közművelődési tényezőkkel szemben helyesen ítéljék meg s a tanítóképzés keretébe irányozzák. Ilyen egyénekre volna bízandó a tanítóképzés szakszerű ellenőrzése, ezek alá volna rendelendő a felekezeti képzők felügyelete is.

A mint a képzőiskolák szakszerű felügyelete kerületi főigazgatókra van bízva, úgy kellene az összes tanító- és tanítónőképzőket is négy-öt tanítóképző-intézeti főigazgató alá rendelni, a kik az előbbiekkal egyenlő rangba helyezendők. Ennek nemcsak az volna az előnye, hogy a felügyelet egyöntetű és szakszerű lenne, hanem a tanítóképző tanárokat, igazgatókat és szakértő tanfelügyelőket az előléptetésre való kilátás nagyobb buzgalomra, fokozottabb tevékenységre ösztönözné.

Szóval a sporadikusan fejlődött képzőket egyetemesíteni kell. Ez intézetek tanári testületei által alkotott s derekasan működő «Tanítóképzőtanárok országos egyesülete» is régebben hangsúlyozta ennek szükségét, mert a tapasztalás kitanította őket. Törekvéseik igazsága a hazai tanítóképzés javára megérdemelné, hogy az idő érlelje meg már munkájuknak gyümölcsét. Ha a 68-iki XXXVIII. törvénycikknek a tanítóképzésre vonatkozó szakaszait rendeleti úton módosítani lehetett, a képzők feletti felügyelet megváltoztatását sem kellene akkorra hagyni, mikor a hivatott törvény egészében kerül revízió alá. A tanítóképző-intézeti főigazgatóságokra fordított költség bizonyára sokszorosán megeremné gyümölcsét, mert az ez úton helyesen megoldott szakfelügyelet a tanítóképzés mezején mélyre nyúló intézkedések kútforrásává válnék.

Folyamodvány az állami tanítóképző tanárok rangsorozata ügyében.³⁾

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A nagyméltóságod által kiadott Hivatalos Közlöny június 1-i száma közli a vallás- és közoktatási minisztérium ügykörébe tartozó állami tisztviselők rangfokozatát és Nagyméltóságodnak azon felső rendeletét, a mely szerint a felszólalásoknak helyt ad és a sérelmeket, a mennyiben azok jogosultak és méltányosak, orvosolni fogja. Hálás elismerés illeti Nagyméltóságodat ezen rendelkezéséért, a mely megfelel a liberális nemesgondolkodás és az igazságszeretet követelményeinek és hiszszük, hogy meg is lesz ennek az üdvös eredménye, mert alkalom adatik ez által sok jogtalanságnak és sérelemnek megszüntetésére, elősegíttetik a kölcsönös egyetértés és útja vágatik sok elégedetlenségnek. Így fogtuk fel

³⁾ Benyújtott a f. é. június végén (l. az egyesületi rovatot.)

Nagyméltóságodnak kegyes rendeletét és hiszszük, hogy Nagyméltóságodnak intencziói szerint járunk el, midőn a tanítóképzés ügyét szem előtt tartva, az összes állami tanítóképző-intézeti tanárok méltányosabb beosztása érdekében a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete nevében Nagyméltóságod magas színe elé járulunk és őszintén feltárjuk az állami tanítóképző tanárokat közösen érintő sérelmeket. T e s z s z ü k pedig ezt az összes vidéki állami tanítóképző-intézeti tanári testületek felhívása és közvetlen megbízása következtében. Reméljük, hogy éppen azért, mert ily közértelműleg nyilatkozik meg jelen alázatos folyamodványunkban az összes állami tanítóképző tanárok szava: Nagyméltóságod alább eléterjesztendő alázatos kérelmünket, mint már sokszor, úgy a jelen alkalommal is, kegyes figyelmére méltatni s azokat szokott atyai jóindulatával teljesíteni fogja.

1889-ben történt az, hogy Nagyméltóságod s az országgyűlés meghallgatva a tanítóképző tanároknak 1872, tehát 17 év óta hangoztatott jogos kívánságát, törzsfizetésöket egyenlővé tette a középiskolai tanárokéval. Akkor, valamint azóta is több ízben hangoztatta Nagyméltóságod a tanítóképző és középiskolai tanárok közötti paritás szükséges voltát; legutóbb az állami tisztviselők illetményeinek szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásakor méltóztatott több ízben kinyilatkoztatni, hogy a tanítóképző és középiskolai tanárookra teljesen egyenlő rendelkezéseket fog megvalósítani. Az 1893. IV. t. cz. éppen Nagyméltóságod javaslatai következtében bizonyos részlettől eltekintve, egyenlő intézkedéseket foglal magában a tanároknak ezen kétféle csoportjáról s a törvény A) melléklete a rendes tanárookra és igazgatókra nézve egyenlő beosztást állapít meg, szolgáljanak azok akár a középiskolákban, akár a tanítóképző intézetekben.

Ezen törvényesen biztosított és Nagyméltóságod által szükségesnek vallott paritás elvét tartva szem előtt, általában sérelmesnek kell mondanunk a *vidéki* tanítóképző tanárok beosztását, a minek előnyösebbre változtatását még a jelen évre multhatatlanul szükségesnek véljük, különben jelentékeny csorba esik a tanítóképző tanárok jogain, tekintélyén, működésén, anyagi viszonyain s magán a tanítóképzésen. Sérelmeinket, a melyek leginkább ezen szemponttra vonatkoznak, vagy ezzel függenek össze, a következőkben bátorkodunk mély tisztelettel összefoglalni.

I. Sérelmes a beosztásban az, hogy míg az összes vidéki középiskolai igazgatók 1600 frt törzsfizetéssel a VIII. fizetési osztály középső fokozatába soroztattak, addig a *vidéki* tanítóképző intézeti igazgatók 1400 frt törzsfizetéssel kivétel nélkül ugyanezen osztály legalsó fokozatába helyeztetek. A *vidéki* tanítóképző-intézeti igazgatók törzsfizetése tehát 200 frttal kevesebb, mint a *vidéki* középiskolai igazgatóké. Továbbá míg a fővárosi és a *vidéki* középiskolai igazgatók törzsfizetése között a minimális különbség 400 frt, addig a fővárosi és *vidéki* tanítóképző igazgatóké között 600 frt.

Az anyagi hátrányokon kívül mi ezen beosztásban a *vidéki* tanítóképző igazgatói állás megkisebbitését látjuk a középiskolai igaz-

gatói állással szemben. Igaz ugyan, hogy az 1893. IV. t. cz. 3. §-ának b) pontja, ha ugyan itt a törvényben esett véletlen tévedés esete nem forog fenn, ezt a beosztást megengedi. De máskülönben éppen az a körülmény, hogy a törvény nem intézkedik egyenlően a tanítóképző és a középiskolai igazgatókról, bizonyítja, hogy itt valóban a tanítóképző igazgatói állás lefokozásáról van szó a középiskolaival szemben. Hogy mily veszedelmet rejt magában ez intézkedés, annak megítélését Nagyméltóságod bölcs belátására bizzuk.

2. Sérelemes a beosztásban az, hogy míg a 354 vidéki középiskolai rendes tanár közül 18-at, tehát 5⁰/₁₀₀-ot, 1400 frt törzsfizetéssel a VIII. osztály alsó fokozatába, 167-et, vagyis 47⁰/₁₀₀-ot, 1300 frt törzsfizetéssel a IX. osztály legfelső fokozatába és csak 179-et helyeztek az 1200 frt törzsfizetésű középső fokozatba: addig az összes vidéki tanítóképző-intézeti rendes tanárokat (szám szerint 54-et) 1200 frt törzsfizetéssel a IX. fizetési osztály középső fokozatába sorozták. Vagyis a vidéki tanítóképző tanárok törzsfizetése 100—200 frttal van kevesebbre szabva, mint a vidéki középiskolai tanárok nagyobb részére. Ez a beosztás méginkább sérelemesnek tűnik fel, ha figyelembe vesszük, hogy a 10 évnél idősebb szolgálatú vidéki felsőbb leányiskolai tanárok (összesen 8-nak) számára, a kik pedig a tanítóképző tanárokkal egy csoportba vannak foglalva, 1300 frt törzsfizetés van megállapítva.

Mi az 1893. IV. t. cz. A) mellékletébe s általában a törvény 3. §. b) pontjának intencziójába ütközőnek tartjuk, hogy másféle elbánásban részesülnek a tanítóképző tanárok, mint a középiskolai, sőt a tanítóképzőkkel együvé sorozott felsőbb leányiskolai tanárok. Ez méltán sérti a tanítóképző tanárok önértetét s ugyanazt a helyzetet teremti meg, a melyt meg volt 1890. előtt s a melyet éppen Nagyméltóságod igazgyszeretete szüntetett meg. Mi ép oly erővel és kitartással, szakadatlanul fogunk küzdeni a jelenlegi helyzet ellen, mint azt 1890 előtt tettük, a mikor szintén 200 frt volt a törzsfizetési különbözet; mert érezzük e helyzetnek jogtalanságát, igazságtalanságát.

3. Sérelemes az, hogy az összes segéd tanárokat, tehát azokat is, a kik 10—20 éve szolgálnak, ellátási illetményöket törzsfizetésökhez számítván, 800 frt törzsfizetéssel a X. fizetési osztály legalsó fokozatába sorozták.

Mindegyik iskolanemnél, a középiskoláknál, felső leány- és polgári iskoláknál alkalmazták azon elvet, a mely az egész rangsorozatnak célja és létezésének alapja: hogy a régibb tisztviselőket magasabb fizetésű fokozatokba osztották be; csupán a tanítóképzőknél nem látjuk ezen elvet érvényesülni. Ezen intézeteknél a legrégebb igazgatók és tanárok mind az öt fizetési osztállynál éppen olyan fokozatú fizetéssel vannak beosztva, mint a legifjabbak. De sehol sem tűnik fel ez a méltánytalanság olyan nagynak, mint a segédtanároknál. Ezek között vannak olyanok, a kik 10—22 év óta szolgálják az államot s jelenleg csupán abban a sokaknál kötes értékű jutalomban részesültek, hogy ellátásukat 200 frt erejéig törzsfizetésökbe számították. Segédtanárainkat hallatlanul nyomorúságos előlépési kilátásaiért legalább azzal kellene kárpótolni, hogy a régibb idő

óta szolgálók legalább a 900 és 1000 forintos fizetési fokozatokba osztatnának be.

4. Különösen sérelmesnek és tanítóképzésünkre károsnak tartjuk, hogy a gyakorlóiskolai tanítók, a zene-, rajz- és tornatanárok, a segédtanítónők, összesen hatvanegy tanár és tanítónő, van 500—700 frt törzsfizetéssel a XI. fizetési osztályba sorozva; sőt a hivatalos beosztás még azokat a zene- és rajztanárokat is, a kiket 1000—1100 frt törzsfizetésüknél fogva a X. vagy IX. osztály illetne meg, a XI. fizetési osztályba sorozza, mert ők zene- vagy rajztanárok.

Ezen kartársaink helyzete megszegyenítő és lealázó a többi tanárokkal szemben, a kikkel együtt működnek, ma már többnyire ugyanazon kvalifikációval bírnak s velük egyenlő életmódra tartanak igényt. Bátorkodunk továbbá azon veszedelmes következményekre utalni, a melyek a tanároknak a tantárgyak szerint való beosztásából a tanításra háramlanak. Fokozza ezen tanárok súlyos helyzetét az is, hogy sem mi kilátásuk a rendes tanárrá előlépésre, nem azért, mintha a legtöbb közülök erre kvalifikálva nem volna, hanem mert kevés a rendes tanári állás.

Azt a keserves és a testületeket bomlasztó küzdelmet, a melyet ma a segédtanárok, zene-, rajztanárok, gyakorlóiskolai tanítók a rendes tanári állásért kifejtének, csak úgy lehet megszüntetni, ha eltöröltetnek az 500—700 frtos állások s azok helyett rendes tanári állások statuáltak. *A mindinkább tornyosuló bajok miatt a tanítóképző intézeti tanári testületek reorganizációja tovább már nem halasztható.* Addig is azonban, míg rendes tanári állások szervezetnek, feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy az összes tanárok és tanítónők kivételesenek a XI. fizetési osztályból s legalább a X-ikbe osztassanak.

Bátorkodunk e pont alatt még megemlíteni, hogy a zene-, rajz- és tornatanárok «tanító» elnevezése az 1868-ik XXXVIII. t. cz.-ben gyökerezik ugyan, de mégis visszaesést jelent; mert már régóta a legtöbbször decretumában «tanári» kinevezés említettik; külföldben is ezen «tanító» kvalifikációja többnyire megegyezik azokéval, a kik egy-két fizetési osztálylyal magasabb fokozatba voltak szerencsések kerülni. Mi szívesen vennők valamennyien a tanítói címet, büszkén viselnők azt; de nem tartjuk kívánatosnak, hogy a címekben való megkülönböztetés által is bontassék közöttünk az egyetértő működés.

5. Sérelmesnek találjuk, hogy míg a benlakó segédtanárok törzsfizetésébe az ellátást 200 frttal beszámították s ez által ők 800 frt törzsfizetéssel a X. fizetési osztályba jutottak: addig a benlakó segédtanítónők törzsfizetésébe nem számították be az ellátást s így ők a XI. fizetési osztályba kerültek s csak 500 frt törzsfizetést kapnak. Hasonlóan sérelmes az is, hogy a rendes tanítónők törzsfizetéséhez szintén nem csatolták hozzá az ellátási díjat, minék következtében ők a X. osztályban vannak, rendes tanártársaik pedig a IX-ikben.

Ma már a magas kormány az elemi és polgári iskolai, felsőbb leányiskolai tanári s tanítói, valamint a tanítónőképző-intézeti igazgatói állásoknál alkalmazza azon elvett, hogy mivel a nők a férfiak-

kal egyenlő munkát teljesítenek, azért őket egyenlő díjazás illeti meg. Csupán a tanítónőképző-intézeti rendes és segéd-tanítónői állásoknál van még kivétel. Pedig az ő kvalifikációjuk és munkájuk általában egyenlő a tanítóképző-intézeti tanárokéval, sőt a tanítónőképzőkben a felügyelet és nevelés gyakorlása nagyobb gondosságot, éberséget és önfeláldozást kíván, mint a tanítóképzőkben.

A tanítónőképzőkben a rendes és segéd-tanítónők munkaköre természeténél és feladatainál fogva megkívánja, hogy a legkiválóbb tanerők alkalmaztassanak ez állásokra. A tapasztalat pedig azt mutatja, hogy kiválóbb tanítónőink ritka esetben tarthatók meg a tanítónőképzőkben elfoglalt állomásaikon. Ennek oka egyebeken kívül csekély díjazásuk és ez intézeteknél elfoglalt alárendelt helyzetük. Ha a benlakó rendes és segéd-tanítónők törzsfizetésébe beszámítanak az ellátási díjat, akkor legalább a tanári testületben elfoglalt helyzetük, tekintélyök lényegesen emelkednének s nyugdíjigényeik is megjavulnának.

6. Méltánytalannak s a természetszerű joggal ellentétesnek tartjuk, hogy a rendes tanárok rangsorozatának megállapításánál csupán a rendes tanárrá kinevezés idejét vették tekintetbe s a segéd-tanári minőségben eltöltött időt számításán kívül hagyták.

Az 1893. IV. t. cz. 5. §-a azt mondja: «A kinevezéseknél a rangsort megállapítja b) (a nem Ő Felsege által kinevezetteknél) . . . a kinevezési okirat keltének napja.» A törvény tehát általában említi a kinevezési okirat keltét; de nem jelöli meg, hogy csak az utolsó (pl. rendes tanári) kinevezés napja veendő a beosztásnál alapul, vagyis megengedi azt, hogy egy előbbi (a segéd-tanári) kinevezés is tekintetbe vethessék a rangsorozat megállapításánál. Ez a lehetőség a tanítóképző intézeti tanári személynél, saját-szerű viszonyainál fogva, mint szükség-szerűség mutatkozik. Ugyanis semmiféle más iskolánál nem fordul elő, hogy valaki rendes tanárrá levése előtt 10—20 évet töltsön segéd-tanári minőségben. A segéd-tanár, a ki különben legalább is egyenlő munkát végez a rendes tanárral, nemcsak azért károsodik, hogy ezen idő alatt kevesebb fizetést huz a rendes tanárnál, hanem ötödéves pótléka által is, a mely csak 10%-nak, vagyis 60 frtnak felel meg. Ehhez járul még az erkölcsi károsodás is, a mennyiben a segéd-tanárnak szerepe a tanári testületben a jelenleg érvényes szervezet szerint igen alárendelt. Nem méltányos tehát, hogy valakit azért, mert önhibáján kívül hosszú ideig volt kénytelen a segéd-tanárság kenyerét enni, még azzal is károsítsanak, hogy a nehéz szolgálatban eltöltött éveit még a rangsorozat megállapításánál se vegyék figyelembe. Az igazság azt hozza magával, hogy a tanárnak, ha ezen a pályán marad, a rendes előléptetéseknél betudassanak szolgálati évei, bármely minőségben töltötte is azokat el és ne előzze meg valaki a rangsorban kartársát csupán azért, mert szerencséje nagyobb volt amazénál s történetesen hamarabb jutott rendes tanári székhez.

7. Nem tartjuk helyesnek, hogy a fővárosi polgári tanító-

és tanítónő-képzők tanárai a fővárosi elemi képzők tanáraival nemcsak egy fizetési osztályba soroztattak, hanem még rangsorozatilag sincsenek azok közül kiemelve. Nagyméltóságod az 1890. évben 36,905 sz. alatt kibocsátott felső rendeletében elismerte, hogy a polgári tanítóképzők magasabb fokúak az elemi képzőknél; ennek a kegyes kijelentésnek természetszerű következményét abban látnök, hogy a polgári képzőknek legalább idősebb tanárai éppen úgy, mint az a tanárképző gimnázium tanáraival történt, a VII. fizetési osztályba soroztassanak.

8. Az állami kisededóvóképzőnél alkalmazott tanárok s tanítónők nem vétettek fel a rangsorozatba. Mi ezen eljárást törvényen alapulónak nem tartjuk. Ugyanis az 1893. IV. t. cz. 21. §-ának c) pontja azok között, a kik ezen törvény intézkedései alá nem esnek, nem említi a kisededóvóképzők tanárait, miből önkényt következik, hogy a magas kormány és a törvényhozó testület ezen intézet tanáira is ki akarta terjeszteni intézkedéseit és csak tévedésnek kell tartanunk azt, hogy a törvény a pozitív rendelkezések felsorolása alkalmával a tanítóképzők mellett a kisededóvóképzők tanárait elfeledte említeni; és így tévedésnek kell tartanunk azt is, hogy a kisededóvóképző-intézet tanárai kimaradtak a rangsorozatból. Támogatja ezen nézetünket az a körülmény, hogy az 1893. évi állami költségvetés indokolása a kisededóvóképző tanáira nézve teljesen egyenlő intézkedéseket tart szükségesnek a tanítóképző tanárokkal; s éppen ezen indokolás következtében állapította meg a képviselőház a költségvetésben az ő fizetéseket a tanítóképző tanárokéval teljesen egyenlően.

De nem csupán a törvény értelme szerint, hanem azon állami érdekek szempontjából is, a melyek a kisededóvóképzők működéséhez fűződnek, véljük feltétlenül szükségesnek a már fennálló és a még felállítandó kisededóvóképzők tanárainak az állami tanárok rangsorozatába való felvételét. Csak néhány száz forint takaríthatnék meg a kisededóvóképzőknek kihagyása által; de ez a takarékoság károsan hatna vissza a kisededóvóképzők fejlődésére, tanári testületeik működésére.

9. Bátorkodunk ez alkalommal Nagyméltóságod nagybecsű figyelmét a kir. kath. tanulmányi alapból díjazott tanítóképző tanárok (igazgatók) anyagi viszonyaira felhívni. Ezeknek az állami tanárok rangsorozatába való felvétele jogosulttá vált az által, hogy Nagyméltóságod az ugyanezen alapból díjazott jogakadémiai és középiskolai tanárokat is bevette az állami tisztviselők fizetési osztályaiba s valamint ezeknél, úgy a tanítóképző intézeti tanároknál (igazgatóknál) sem ütközik ezen beosztás felekezeti érdekekbe. A kir. kath. tanítóképző intézeti tanárok (igazgatók) fizetésének javítása és rendezése sokkal indokoltabb, mint a kir. kath. középiskolai tanároké, mert am azok fizetése még mindig 735 frt, vagyis annyi, a mennyit számukra 1855-ben megállapítottak. Kérjük tehát első sorban a jog és igazság nevében, hogy a mily mértékkel méretnek a kir. kath. tanulmányi alapból fentartott középiskolák, hasonló elbánásban részesüljenek a tanítóképző-intézetek is; kérjük továbbá a humanitás szempontjából, hogy ezen intézeteknél alkalmazott kartársaink mentessenek meg a súlyos

anyagi gondoktól; s végre kérjük magukhoz az intézetekben fűződő kulturális érdekek előmozdítása szempontjából, hogy az igazgatók újabb díjazás által felszabadíttatván a mellékkeresetekkel való elhalmozottságtól, lehetővé tétessék számukra úgy, a mint azt önmaguk is óhajtják, pusztán az intézet érdekeinek élhetni.

Ezen mély tisztelettel előterjesztett megjegyzéseink alapján bátorodunk alázatos kérelmeinket az alább következő pontokba foglalva előadni. Esetleges félreértés kikerülése végett azonban legyen szabad újra hangsúlyozni, hogy kérelmeink nem a jövő évre, a mikorra Nagyméltóságod nagybecsű ígérete következtében anyagi helyzetünk jelentékeny javulását várjuk, hanem a *jelen évre* vonatkoznak.

I. Első alázatos kérelmünk, hogy az elemi tanító és tanítónő-képző intézeti összes vidéki igazgatók, szám szerint 20-an, 1600 frt törzsfizetéssel a VIII. fizetési osztály középső fokozatába helyeztessenek s ezáltal esedékessé válандó fizetéspótlékaik számukra már a múlt év július elsejétől fogva utalványoztassanak.

II. A vidéki rendes tanárok 50⁰/₀-a, vagyis az 54 közül 2-en, 1400 frt törzsfizetéssel a VIII. osztály alsó fokozatába, 47⁰/₀-a pedig, vagyis 25 vidéki rendes tanár 1300 frt törzsfizetéssel a IX. fizetési osztály legmagasabb fokozatába helyeztessék.

III. A három év óta szolgáló segédtanárok 900 és 1000 frt törzsfizetésekkel a X. fizetési osztály magasabb fokozataiba soroztassanak.

IV. A XI. fizetési osztályba sorozott összes tanítóképző intézeti tanárok (gyakorlóiskolai tanítók, zene- rajz- és tornatanárok,) már most, tehát addig is, míg számukra rendes tanári állások szerveztetnek, kiveendők ezen osztályból s a X. osztályba helyezendők. Egyszersmind kérjük, hogy ezen tanároknál a rangsorozatban használt «tanítói» czimezés helyett kinevezési okmányaiknak megfelelőleg a tanári czimezés használtassék.

V. A rendes és segédtanítónők törzsfizetésébe ép úgy beszámítassák az ellátási díj, mint a segédtanárokéba s fizetésök általában a rendes, illetve a segédtanárokéval egyenlősítendő.

VI. A rendes tanárok rangsorozatának megállapításánál necsak az utolsó kinevezés keltének napja, hanem egyéb tanítóképző-intézeti tanári minőségben eltöltött évek is figyelembe vétessenek.

VII. A polgári tanító- és tanítónőképzőknek az elemi képzőknel magasabb foka érvényesítendő az ezen intézetekben alkalmazott tanárok rangsorozatában is s a polgári tanító- és tanítónőképzők tanárai közül legalább a 8 éve szolgálók úgy, mint a tanárképző gimnáziumnál, a VII. fizetési osztályba sorolandók.

VIII. Az állami kiseddévó képző tanárok szintén vétessenek fel a rangsorozatba s az elemi tanítóképző tanárokkal egyenlő mérték szerint osztassanak be a fizetési osztályokba.

IX. A kir. kath. tanító és tanítónőképző intézeteknél a kir. kath. tanulmányi alpból díjazott tanárok, igazgatók szintén vétessenek fel a rangsorozatba s az állami tanítóképző tanárokkal (igazgatókkal) egyenlő fizetésben részesíttessenek.

A Nagyméltóságod iránt érzett rendíthetetlen bizalmunknál fogva

azon reményt tápláljuk, hogy alázatos kérelmeinket meghallgatni és sérelmeinket ismert szigorú igazságérzetével orvosolni fogja.

Budapest, 1893. június 27-én.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos
Egyesülete nevében
alázatos szolgálai

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
főtitkár.

NÉPOKTATÁS.

A népiskola az ezredévi kiállításon.¹⁾

A népiskolai kiállítás ölelje fel a népiskola multját 1000-tól, vagyis a tárai iskolák keletkezésétől 1868-ig, a népoktatási törvény létrejöttéig; továbbá a népoktatás jelenét 1868-tól 1895-ig, illetve az 1893/4. isk. év végéig.

A) *A népoktatás multja 1000—1868.*

1. **Kútfők.** Ezen a czímen kiállítandó a népiskola multjára vonatkozó okmányoknak lehetőleg teljes gyűjteménye. Összegyűjtendőek tehát a tárai és a népiskoláról szóló törvények, egyházi, törvényhatósági és kormányrendeletek, intézkedések, tanulmányi tervek, továbbá az egyes népiskolák organizatiójára vonatkozó rendeletek, alapító levelek, tanítói díjlevelek lehetőleg eredeti példányokban. A népiskolák multjáról szóló általános jellegű okmányok történeti korszakok szerint, az egyes iskolák organizatiójára vonatkozók pedig megyék szerint állítandók ki. Az összegyűjtött okmányok a kiállítás után kinyomandók és a történelmi kiállítási bizottság költségén egy könyvben kiadandók.

2. **Művek.** Kiállítandók a népoktatás történetét teljesen vagy mozzanatosan felölelő önálló művek, valamint azon folyóirat- és újságpéldányoknak teljes gyűjteménye, a melyekben a népoktatás multjáról szóló tanulmánycikkek vagy adatok jelentek meg.

3. **Tankönyvek.** Kiállítandó a régi népiskolai tankönyvek s a népiskolai oktatást tárgyaló pedagógiai művek lehetőleg teljes gyűjteménye.

B) *A népoktatás jelene 1868—1895.*

(illetve az 1893/4. isk. év végéig.)

1. **Mintaiskola.** Állítson fel a kormány a kiállítási területen egy népiskolát mintaszerű berendezéssel és felszereléssel, a melynek tervezésére országos pályázat hirdetendő.

¹⁾ Az Országos Bizottság által elfogadott tervezet.

2. Tankönyvek. Kiállítandó az 1868 óta használt népiskolai tankönyvek teljes gyűjteménye.

3. Az egyes népiskolák kiállítása. Az egyes népiskolák részéről a tanító nevelői és oktatói eljárását feltűntető tárgyak közül csupán azok állítandók ki, a melyek különös pedagógiai értékkel bírnak. Ide tartoznak a speciális tanmenetek, oly iskolai naplók, a melyek használata nem általános, pl. iskolai történeti napló, pedagógiai esetek gyűjteménye, különös taneszközök, az iskolában esetleg úzott kézimunkák kiállítása, az iskolai kezelés alatt álló népkönyvtárak, valamint az ifjúsági könyvtárak könyvjegyzéke, a tanító irodalmi működését feltűntető adatok u. m. önálló művek, a különböző szaklapokban, folyóiratokban, ujságokban megjelent cikkek (utóbbiaknak csupán jegyzéke.)

4. A megyék kiállítása. A megyék iskolai kiállításának célja az ország egyes vidékei népoktatási viszonyairól képet nyújtani úgy, a mint azok 1868-tól fogva 1895-ig fokozatosan fejlődtek. Az adatok ne csupán az utolsó iskolai évi állapotot tüntessék fel, hanem lehetőleg mindenik év adatait 1868-tól kezdve. Hogy a fokozatos fejlődés 1868 óta szembetűnő legyen, szükségszerűen graphicus rajzok, táblázatok és kartogrammok készíthetők. Összegyűjtendők és kiállítandók tehát:

a) az iskolák szervezetére és jellegére vonatkozó adatok. Az 1, 2, 3, 4, 5 és 6 osztályú iskolák száma; az iskolák jellege, tanítási nyelve és egyéb szervezeti ügyeinek adatai a megyében.

b) Az iskolai épület. Ezek száma, tantermek, játszóhelyek, tornahelyek, gazdasági kertek száma.

c) A tanulók. A tankötelesek, a beírott és vizsgálatot tett tanulók száma; vallás, anyanyelv.

d) Tanítás és nevelés. Taneszközök száma tantárgyak szerint, az igazolt és nem igazolt mulasztások száma; a szellemi, érzelmi s egyéb testi hibában szenvedő gyermekek; jutalmak, segélyezések, ösztöndíjak; a vegyes és idegen ajkúak között a magyar nyelv tanítására vonatkozó adatok; iskolai ünnepélyek.

e) A tanító. Kimutatások a tanítók fizetéséről, mellékfoglalkozásáról, képesítéséről, irodalmi és társadalmi működéséről.

f) Az iskolai vagyona és jövedelemre vonatkozó adatok.

g) A megye egyik legjobban felszerelt népiskolájának tervrajza.

5. A városok kiállítása. Városainknak, mint a közművelődés focusainak népoktatási viszonyai külön is kifejezésre találjanak a kiállításon, azonban a kiállítás korlátozottsága miatt csakis a törvényhatósági joggal felruházott városok bírhatnak a külön kiállítás jogával. Ezek kiállítását szintén a tanfelügyelőségek eszközlik. A kiállítás számára ugyanazon nemű adatok és ugyanolyan módon dolgozandók fel, mint a megyéknél. Mindegyik város ezenkívül, úgy, mint a megyék, egy-egy kitűnően épített és felszerelt népiskolájának rajzait is kiállítja.

6. A kormány kiállítása. A kormány kiállításának célja az egész ország népoktatási viszonyairól áttekintést nyújtani. Ezen kiállításnak tárgyai két csoportot alkossanak; az egyik csoport az utolsó (1894-iki) évi állapotot tüntesse fel; a másik csoport pedig a népokta-

tási viszonyoknak fejlődését 1868 óta. A jelenlegi állapot adatait kartogramok tegyék szemlélhetővé, az 1868. óta beállott fejlődést pedig graphicus rajzok tüntessék fel.

a) A kartogramok a jelenlegi viszonyok adatait leginkább százalékszámokban fejezik ki megyék szerint és felölelik az iskolák szervezeti, jellegi, a tankötelesek és iskolába járó tanulók különböző viszonyait, a tanítók fizetését, képesítését és magyar nyelvi képességét.

b) A graphicus rajzok a népoktatási viszonyok fejlődését részint százalék-, részint abszolút számokban tüntetik fel és ugyanazon adatnemeket ölelik fel, mint a kartogramok.

C) A népoktatási egyesületek kiállítása.

Az összes országos és nem országos, általános és felekezeti jellegű népoktatási egyesületek együttesen vesznek részt a kiállításon. Az egyesületek kiállítását a Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága tervezi és vezeti. A tárgyak kétféleképpen állíttatnak ki: 1. önálló collectiókban, a mely az egyesületek tevékenységét a maga egészében tünteti fel; 2. az összes egyesületek tevékenységét a működési ágak szerint csoportosító, összehasonlító gyűjteményben. Ezért minden egyesület két példányban küldi be tárgyait, a melyek közül az egyik példány a kiállítás után az egyesületeknek visszaküldetik, a másik példány pedig átmegy az Országos Bizottság tulajdonába. Az Országos Bizottság gondoskodik a beküldött adatok feldolgozásáról és az egyesületek tevékenységét ismertető mű kiadásáról. Minden egyesület a következő tárgyak által vesz részt a kiállításon:

a) Minden egyesület kiállítja a történetének részletes leírását, a melynek megszerkesztéséről és lehetőleg kinyomatásáról is saját körében intézkedik.

b) Kiállítandók az egyesület alapszabályai;

c) a tagokra vonatkozó adatok: számuk, névjegyzékek;

d) az egyesület vagyonának, évi jövedelmének kimutatása;

e) az egyesület könyvtáráról szóló adatok;

f) az egyesület összes kiadványai: az évkönyvek, folyóiratok, a kiadott vagy jutalmazott önálló művek;

g) az összes nyomtatványok, folyamodványok, a hatóságoknak szóló beadványok, egyéb közérdekű iratok;

h) a közgyűlések, választmányi és köri ülések száma: a közgyűlési, választmányi és köri ülések összes közérdekű határozatainak teljes gyűjteménye;

i) az összes felolvasások, előadások címei a tartalom rövid megjelölésével, valamint azon közlönyök címei az évfolyam és szám megjelölésével, a melyekben az értekezések megjelentek;

j) a minta-tanításokra vonatkozó adatok, a tanítás tárgyának, helyének, idejének és bemutatójának megnevezésével;

k) az egyesület által tartott ünnepélyek adatai, azok számának, tárgyának, idejének megnevezésével;

l) az egyesület által kiosztott segélyek, jutalmak, ösztöndíjak, pályadíjak évi végösszege;

- m) az egyesület által létesített kiállítások adatai;
 n) az egyesület által rendezett kirándulások adatai;

Az Országos Bizottság a kiállítás számára táblázatot készít, a mely összefoglalva és összehasonlítva feltűnteti a tanító-egyesületek tevékenységét. E czélból az Országos Bizottság kérdő-íveket bocsát ki, a melyekben a kérdő-pontok az elébb jelzett viszonyokra terjednek ki.

Budapest, 1893. augusztus 22-én.

Népoktatási gyűlések.

Királyi és egyházi tanfelügyelők, a Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága, az Eötvös-alap Egyesület, s a református tanítók országos bizottsága, összesen négy nevezetes népoktatási testület tagjai gyülekeztek és tanácskoztak a fővárosban augusztus 21. és 22-ik napjain. A népoktatás munkásai és barátai benső örömmel és megalégedéssel tekinthetnek a gyűlésekre, a melyek mindegyike határozatainak fontosságánál, tárgyainak gazdagságánál, a megjelentek nagy számánál s egyetértő, magas színvonalon mozgó tanácskozásánál fogva egy-egy biztató jel a népoktatás, a tanítói testületi élet egén. Elismerjük tehát, hogy a testületek üdvös munkát végeztek, s gyűléseikből jelentékeny közvetlen haszon fog háramlani a népoktatásra. Az ilyen gyűléseknek egyébiránt az a hasznuk is van, hogy terjesztik a népoktatás ügye és munkásai iránt a rokonszenvet, a közérdeklődést s előkészítik a talajt, hogy a népoktatás az egész nemzetnek ügyévé válik s az ország minden lakosa úgy fogja tekinteni a népiskolát, mint állami életünk leg-erősebb, legbiztosabb támasztékát. Örömmel üdvözljük hát azokat, a kik e gyűléseknek résztvevői voltak s hálás elismerésünkkel adózunk azoknak, a kik cselekvőleg is hozzá járultak a szép sikerhez.

Lapunk olvasói bizonyára ismerik a napi vagy a pedagógiai lapok hasábjából e gyűlések lefolyását; azért és tekintettel e lap szűkre szabott terére, csak a főmozzanatokot fogjuk kiemelni és méltatni.

Ujdonságánál, de tárgysorozatánál fogva is legérdekesebb volt a *tanfelügyelők kongresszusa*. Ez volt tanfelügyelőinknek első nyilvános közgyűlése és már ez az első is általános jelleggel tartatott meg: részt vettek azon királyi és felekezeti tanfelügyelők egyaránt. Mindenesetre feltűnő, hogy a tanfelügyelők között csak most, az intézmény 25-ik életévében tudott életre vergődni és pozitív eredményre vezetni az összetartozás szelleme és a közös ügyek feletti tanácskozás szükségének érzete. De érthető ez másrészt az oly divergens és részben oda nem való elemekből alkotott testületeknél, mint a tanfelügyelői; hiszen még ma is vannak közöttök olyanok, a kik akkor kezdtek foglalkozni a népoktatással, sőt egyáltalában a közoktatással, a mikor a tanfelügyelői hivatal küszöbét átlépték; a szakértő pedagógusok meg éppen ma is kisebbségben vannak. Annyival inkább örülünk közgyűlésök létrejöttének és szép sikerének, a mi fényes tanúbizonysága testületi szellemük megszületésének, s egyúttal gyaníttatja, hogy a tanfelügyelői intézmény fejlődésében és a tanfelügyelők működésében egy új, jobb korszak nyílt

meg. Reményünk van most már, hogy a tanfelügyelői intézmény ezentúl a természetének megfelelő irányban fog fejlődni s a felügyelők eljárásában egység fog létesülni. Mi a kongresszus létrejöttét, mint a szakfelügyelet híveinek győzelmét tekintjük s reméljük, hogy örökre letűnt a régi rendszer híveinek csillaga. A tanfelügyelői kongresszust ezen irány hozta össze és fogja is életben tartani, a melyet különben a kormány is elfogadott, s ha, a mint elhatározták, a kongresszus állandósúl, bizonyára sok haszon fog abból a népoktatásra háramlani. Elismerés illeti Tóth Józsefet és Komlósy Ferenczet, a kik legtöbbet fáradoztak a kongresszusért.

A kongresszus felölelte a népoktatás legvitalisabb ügyeit; tárgyalták a magyar nyelv tanításának módszerét a nem magyar ajkú iskolákban, a felső népiskolákat, a királyi és egyházi tanfelügyelők egymáshoz való viszonyát, a kántortanítók illetményeinek elválasztását, a felekezeti tanítók ellen indított fegyelmi vizsgálati eljárást, a hitoktatók díjazását, a vallástan tanítását a szakiskolákban, a felekezeti képzők szervezetét, a szorgalmi időt, az iskolai mulasztások ellenőrzésének és megtorlásának ügyét, az ismétlő iskoláztatást, sőt kitértek a tanfelügyelői pályára való előkészítésre is.

Ezen tárgyak nagyobb részét többé-kevésbé megvitatták s több nevezetes és becses határozatot hoztak. Így például a felső népiskolák eltörlését kimondották és a fiúkeít gazdasági iskolává, a leányokéit polgári leányiskolává átalakítandónak határozták. (Előadó: Ruzicska Kálmán.) Más nevezetes határozatok: a kántori illetmények a tanítói fizetésektől díjlevélileg elkülönítendőek s ezek a díjlevelek a közigazgatási bizottságoknak tudomásul vétel céljából bemutatandók. A hitoktatók díjazása az állami költségvetésben biztosított. A hittan tanítása az ipari és kereskedelmi iskolákban is kötelező legyen. A felekezeti tanítók ellen az egyházi hatóságok részéről megindított fegyelmi vizsgálatokra és tárgyalásokra a királyi tanfelügyelő is meghívandó. A felekezeti képzőknek az állami képzőkkel egybehangzó és egyöntetű szervezése s főleg a felekezeti képzőkben a tanképesítő vizsgálatok alkalmával a királyi tanfelügyelők hatáskörének egyöntetű megállapítása szükséges. E tételket Mártonffy Márton előadására és indítványára fogadták el.

Az iskolai mulasztások ügyében Tóth József indítványára szükségesnek mondották azt, hogy a királyi tanfelügyelők a kötelességet mulasztó előljáróságokra rendbírságot vethessenek ki.

Az ismétlő iskolákról kimondották, hogy azok a földműveléssel foglalkozó községekben az általános ismereteken kívül főleg gazdasági ismereteket nyújtsanak; a leányoknál pedig a kézimunkát és háztartást kell szem előtt tartani; megfelelő olvasókönyvek készítenődök.

Az idegen ajkú iskolák magyar nyelv tanításának ügyében a nagy számmal felmerült ellentétes vélemények és javaslatok miatt hosszabb vita után sem tudtak megegyezni. Annyi azonban a

tanácskozásból kiderült, hogy a magyar nyelv tanításában mutatkozó rendkívül csekély eredmény főbb okai a következők: 1. az indirekt módszer, 2. a kevés gyakorlat, 3. a tanító hiányos magyar nyelvi ismerete. Mivel az ország a tanfelügyelőktől méltán elvárja, hogy e nagy fontosságú ügyre teljes világot derítsenek s az orvoslási módokat határozottan és részletesen megjelöljék, azért szükséges volna e tételt újra tárgyalásra tűzni.

A szorgalmi idő ügyében, igen helyesen, határozathozatal előtt adatok beszerzését határozták el.

A királyi és egyházi tanfelügyelők viszonyának rendezését egy bizottságra bízták. Így tehát nem fogadták el en bloc a Komlósy Ferencz javaslatait, a mi helyes is; mert meggondolandó, hogy olyan testület, a melynek hivatali fennállása és működése törvényben gyökerezik, érintkezhet-e másképen, mint csupán társadalmilag oly testülettel, a mely törvényen kívül áll fenn és működik. Egyéb iránt mi is szükségesnek tartjuk a kétféle felügyelet, illetve az egyházi felügyelet hatáskörének pontos megállapítását; mert akkor, a mikor ugyanazon dologba a királyi és egyházi tanfelügyelő egyaránt beszélhet, az iskola az ellenmondó utasítások között gyakran pad alatt marad.

Ennyit a tanfelügyelők kongresszusáról. Általában gratulálhatunk a tanfelügyelőknek első gyűlések sikeréért. Reméljük, hogy ennek folytatása is lesz s ha a következő gyűlések nem is lesznek tárgyakkal annyira megtömve, mint az első, de benső értékök a vita mélységénél és a határozatok kategorikus voltánál fogva bizonyára növekedni fognak.

Hasonló elismeréssel szólhatunk a *Magyarországi Tanítók Országos Bizottságának* augusztus 22-én tartott nyári nagygyűléséről, a mely a tárgyak és határozatok fontosságánál, a tárgyalás meneténél fogva nemcsak méltóan sorakozik a többi nagygyűlések mellé, hanem a siker és szép lefolyás tekintetében haladást is mutat. E gyűlésen bebizonyult, hogy az Országos Bizottság a tanítók fizetésének ügyében nem rég lefolyt küzdelemből megerősödve s tekintélyében megnövekedve került ki s egy lépéssel közelebb haladt a cél felé, hogy a hazai összes tanítóság egyenként s a tanító egyesületek is az Országos Bizottságot, mint a közös érdekek képviselőjét, s a huszonötezer tanító között mint egyetlen, de az egyetértést lépésről-lépésre megvalósító kapcsolatot tekintsék és tiszteljék.

A gyűlésnek a tanítók érdekeit közvetlenül érintő főtárgya volt a tanítói mellékfoglalkozások ügye. A közgyűlés asztalán György Aladár javaslatai feküdtek tárgyalás végett, a melyeket Szőke István, mint előadó, ajánlott pár szóval elfogadásra. A tanítói mellékfoglalkozásokról beszélni csak szükséges rossz. Tulajdonképen arról kellene tenni, miként hozható a tanító oly helyzetbe, hogy kizárólag magasztos hivatalának és nemes társadalmi tevékenységének élhessen. De hát a tanítók nyomorúságos fizetése által parancsolt kényszerhelyzet s az a körülmény, hogy a legtöbb tanító tényleg úz mellékfoglalkozást, kénytelen-kelletlen belesodor e témának felvételébe. Tényleg ma már égető szükségé vált a tanítói mellékfoglalkozások rendezése s annak meg-

állapítása, hogy melyek a tanítói hivatal kára nélkül úzhető, s a pályához illő mellékkeresetek, s melyek a károsak s a tanítói hivatás tekintélyével össze nem egyeztethetők. Az ezen kérdés megoldásánál támasztható ideális és reális törekvések szerencsés összeegyeztetésre találtak a György Aladár javaslatában, a melyet a közgyűlés rövid vita után egész terjedelmében magáévá tett. A határozatokat nagy fontosságuknál és a tanítóképzést közelről érdeklő voltuknál fogva egész terjedelmökben közöljük.

1. «A tanító hivatása egész embert igényel s ezért kívánatos, hogy a tanító oly jövedelmet élvezzen, mely gondmentes életet biztosít s mely lehetővé teszi, hogy az iskolai időn kívül önképzésére gondolhasson.»

2. «Mindenekelőtt kárhoztatandó ennél fogva, ha a tanító oly mellékfoglalkozást akar űzni, mely szintén az egész embert igénybe veszi, minő a jegyzői hivatal s különösen a földművelés.»

3. «Mindaddig, míg a tanító mellékkeresetre szorult, legczélszerűbb oly dolgokkal foglalkoznia, melyek a tanítással szorosan összefüggenek, ilyenek a magánórák adása, a népkönyvtárak s dalegyesületek vezetése, a testi vagy lelki fogyatkozásban szenvedők tanítása. Foglalkozhat azonban oly pályákon is, melyek nem veszik igénybe összes idejét, ilyenek: egyesületek, különösen tudományos és emberbaráti egyesületek titkári és pénztárnoki állásai, pénzügyintézeteknél ügynöki és könyvvizsgálói hivatások, a méhészet és selyemtenyésztés s több efféle. Soha sem engedhető meg azonban, hogy a tanító bármelyik mellékfoglalkozásra több időt szenteljen, mint a mennyit az iskolában tölt, sem az, hogy mellékfoglalkozása az oktatás rovására történjék.»

4. «Hatósági szereplés tekintetében a tanító alkalmazása ugyan e szempont alá esik. Még a kántori állás is csak kisebb községekben egyeztethető meg a tanítói állással, mert ott a temetések nem vonják el őt az iskolától. Polgári hivatalt sem viselhet a tanító, ha az sok időt vesz igénybe, kivéve az iskolára vonatkozó állásokat. Kivételesen azonban kisebb községekben lehet a tanító árvagyám, anyakönyvvizsgáló, postakezelő stb. de mindenkor csak kivételesen.»

5. «A tanítók tervszerű előkészítése mellékfoglalkozások üzésére helytelen, mert a tanítóképzés alaposságát megnehezíti, mert egyesek kedvéért minden növendéktől sok időt rabol el s mert végre minden egyes mellékfoglalkozás szoros összefüggésben van a helyi viszonyokkal és az egyéni hajlammal. Tanítóképzésünk e tekintetben már is beteges irányban fejlődik, mivel a tanítóképzőkben a kertész, földművelő, iparos, orvos, tűzoltó speciális érdekeire szoktak tekinteni a népnevelő általánosabb feladatainak rovására. Általános műveltségű, ideális gondolkodású s a közügyek iránt érdeklődő ifjak a tanítóképző intézetekből kikerülve társadalmi úton s esetleg póttanfolyamokon megszerezhetik a hajlamaiknak megfelelő szakismereteket is.»

6. «Szükséges azonban társadalmilag hatni arra, hogy a tanító legalább addig, míg fizetése művelt emberek igényeinek megfelelő nem lehet, biztos mellékkeresetben részesüljön. Mindenek felett oda kell hatni, hogy az egyesületek s kisebb pénzügyintézetek megfelelő díjazás mellett tanítókat alkalmazzanak s hogy minden községben legyen népkönyvtár, melyet a tanító külön díjazás mellett kezeljen.»

7. «Törvényhozási intézkedés a tanítók mellékfoglalkozását illetőleg nem multhatatlanul szükséges s ha történik, nagyon óvatosan eszközölni, nehogy a mellékkereset a tanító sorsa javításával egyenlőnek vételessék, mert a legbiztosabb mellékkereset is bizonyos fokig szükséges rossz, a szabály csak egy lehet: az iskola egész embert követel meg már jelenleg is s népoktatásügyünk felvirágzása csak abban az esetben varható, ha a tanítónak mellékkeresetre nem lesz szüksége.»

A gyűlésnek második nevezetes tárgya volt a tanítók szolgálati szabályzata, a melynek tervezetét annak készítője, Szabó László mutatta be. A valóban nagyszabású, 23 fejezetre tervezett munkálatból eddig hét fejezet készült el, a következők: I. Általános szabályok. II. A tanítói szolgálat meghatározása és minősítése. III. Tanítói rangfokozatok. IV. A tanító hivatalos beiktatása. V. A tanítók fizetése és díjazása. VI. Az elemi iskolák tanítási ideje. VII. A tanítói kötelességek és hivatali hatáskörök. A szabályzat, a melynek célja a tanítói hivatal emelni és függetleníteni, nevezetes és igen becses adalék foglenni a népoktatási törvény revízióális munkálatához.

Ezután Volenszky Gyula dolgozatát olvasták fel a népoktatási intézeteknek a közoktatás többi tagozatával összefüggő reformálásáról. Előadó az általános népiskolai tankötelezettség mellett szállt síkra a gyűlés helyesléseitől kísérve. Öröndetes, hogy az általános népiskola eszméje mind nagyobb körben hódít.

Nagy László tanítóképző tanár előterjesztésére azzal az igen fontos és időszerű tárggyal is foglalkozott az Országos Bizottság, hogy miként vegyen részt a néptanítás az ezredévi ünnepeken és kiállításon. A néptanítók s a népiskola jövőjére bizonyára nagy befolyással bíró momentum lesz az ünnepeken és kiállításon való méltó képviseltetés. A néptanítóknak és a népiskola barátainak el kell követni mindent, hogy a kiállítás és a népiskolai ünnepek, a tanítók gyűlései a milleniumon a nagyjelentőségű eseményhez méltóak legyenek. Fel kell tüntetni a kiállításon, hogy mily szerepet vitt a népiskola a múltban hazánk kulturális fejlődésében, s milyen ma, elég fejlett, elég erős-e ez az intézmény általában és részeiben ahhoz, hogy a felvilágosodás, a civilizáció, a nemzeti egység biztosításának a jövőben megfelelhessen. De a kiállításon és az annak tartama alatt tartandó gyűléseken fel kell tüntetnünk azt is, hogy van-e a néptanítói karban elég hazafiasság, műveltség, hivatalos buzgóság s erős testületi szellem, egy szóval megvannak-e mindama tulajdonságok, a melyek őt nagyszabású, magasztos nemzeti hivatására képesítik, s a melyek a nemzetben iránta feltétlen bizalmat és elismerést támasztanak.

Nagyon helyeseljük, hogy az Országos Bizottság foglalkozott milleniumon való részvétel eszméjével, mert az ügyet nem szabad csupán a kormányra bízunk; az lesz szép s úgy biztos a siker, ha a kiállítás létesítése és a többi aktiók a kormány és népoktatási társadalom egyetértő összeműködésének eredménye lesznek.

A nagygyűlés által elfogadott tervezet két részből áll, az első rész magában foglalja a milleniumon tartandó népiskolai ünnepek, a a tanítói ünnepek és gyűlések tervezetét, 1000 népiskola és kisdédóvó

felállításának s ezer néptanító megjutalmazásának javaslatát; a második rész pedig tartalmazza a népiskolai kiállítás prospectusát, a mely utóbbi e czikket megelőzőleg egész terjedelmében közöljük.

A nagygyűlés elhatározta a millenium alkalmával egyetemes tanítógyűlés tartását. E gyűlésre igen fontos teendő vár: a népoktatási törvény revíziójáról véleményt mondani és reformjavaslatokat készíteni. Azt hisszük, ezen egyetemes gyűlés fontosságánál fogva méltóan fog sorakozni elődjei mellé.

Az Országos Bizottság a milleniumi ügyben még egy érdekes és következményeiben nagy fontosságú határozatot hozott. Kimondotta ugyanis ama óhajtását, hogy 1896-ban általános tanítói és tanári kongresszus tartassék. Ennek megvalósulását szívünkben őhajtjuk a közoktatás egységes fejlődése érdekében. Egy ilyen általános kongresszus jelentékenyen előmozdítaná a közoktatási társadalomban mutatkozó sajnos széttagoltságot, a melynél fogva a kisedővótól kezdve az egyetemig a tanítók, tanárok egymástól szigorúan elzárkóznak, külön csoportokat alkotnak, külön gyűléseznek, sokszor egymással ellentétesen határoznak s működnek. Elősegítené azt, hogy kapocs létesüljön a különböző fokú iskolák között, s az egyik iskolából a másikba való átmenetnél felmerülő nehézségek megszűnjenek. Alkalmat adna az egész közoktatást általánosan érdeklődő ügyeknek közös megvitatására. Ilyen ügyek például: a magyar nyelvnek s általában a magyar nemzeti műveltségnek a közoktatáshoz való viszonya; a közoktatás államosítása; a közoktatás egységes tagozatának, szervezetének megállapítása; a tanárképzés stb., a mely ügyek mind közös tanácskozást igényelnek. Egy ilyen kongresszusnak tartása évtizedekre kiható hatalmas lökést adna közoktatásunk fejlődésének. A kongresszus általános volna ugyan, mint az 1848 iki, de nem annak mintájára volna szervezve, a mennyiben leginkább abból állana, hogy a fennálló és működő országos egyesületek egyidőben és némely ügyben közösen tanácskoznának.

Igen fontos határozata volt az Országos Bizottságnak az, hogy a népoktatási törvény revíziójáról javaslatot fog készíteni; egy idevágó reformtervezetnek kidolgozásával az indítványozót, Glatz Györgyöt, bízták meg. Ezzel a revizionális munkálat a tanítók körében megindult.

A nagygyűlés ismertetését azon örömünk kifejezésével zárjuk be, hogy a gyűlés lelkesült hangulata bizodalmat keltett arra nézve, hogy a Bizottság a közel jövőben reá váró súlyos feladatoknak méltóan meg fog felelni.

Az Eötvös-alap, a tanítók e jóékony egyesülete is ez időben, augusztus 21-én tartotta közgyűlését, hintette az áldást s erejéhez mérten enyhítette a nyomort a tanítóság között és segítette a tanítók intelligens pályára törekvő ifjait. Az Eötvös-alap ez idén 2200 frtot osztott ki segély- és ösztöndíjképen, tehát többet, mint az elmúlt években, de kevesebbet, mint a nyolczvanas évek elején. Tőkéje lassan ugyan, de folytonosan gyarapodik, jelenleg 48 ezer forintot tesz ki, öt év alatt nyolczezeret szaporodott. Megérdemelné e rokonszenves, hasznos egyesület a nagyobb mérvű ápolást — első sorban maguk a tanítók és tanítóképző tanárok részéről!

Kiváló érdekeséget és jelentőséget tulajdonított az Eötvös-alap ezen gyűlésének az, hogy az elnök, Péterfy Sándor, ezen jelentette be, hogy a főváros közgyűlése egy telket ajándékozott az egyesületnek a tanítók háza számára. Azt a lelkesedést, a melyet ez az adományozás okozott, lehűtötte az a körülmény, hogy a telek alkalmatlan helyen, a fővárostól távol eső népligetben van. Az elnökség oly módon igyekszik most magán segíteni, hogy a kapott telek helyett újat kér a Gellérthegy aljában a Dunához közel, a mi bizony kitűnő hely volna a Tanítók Háza számára. Meg vagyunk győződve, hogy a főváros lelkes közönsége teljesíteni fogja az egyesület kívánságát s ezáltal ezen szép eszme megvalósulását lehetővé fogja tenni!

Külömben a Tanítók Házának ügyét az a határozat is közelebb juttatta a megvalósuláshoz, hogy az egyesület tőkájének két harmadát a Tanítók Házába fogja fektetni s ez esetben az egyetemi tanulóknak a segélyt az intézetben való lakás gyanánt fogja szolgáltatni.

A társadalom és a kormány is kezdi felkarolni e közművelődési szempontból is nagy jelentőségű eszmét. Öt vármegye (Mosony, Baranya, Nyitra, Vas és Pest-Pilis-Solt-Kiskun) szavazott meg egyenként 1800 frtot a nemes célra; a közoktatási kormány is megígérte az államssegélyt. Hálával és kegyelettel említjük Királyi Pál nevét, a ki 8000 frtot hagyott a Tanítók Háza javára. De a tanítók és tanítóképző tanárok nem karolják fel kellő erélylyel ez ügyet. Dicsérettel kell megemlékeznünk a budapesti VI. és II. kerületi tanítónőképzőkről, a melyek 100—100 frttal léptek az Eötvös alap-egyesület alapítói közé.

A milleniumi ünnepek koronája volna az, hogyha a Tanítók Házát 1896-ban megnyithatnók és «homlokára, a költő szavai szerint, a koszorút feltűzhetnők.»

Végre megemlítem, hogy a *reformatus tanítók országos bizottsága* is ülésezett augusztus 21-én és kimondotta, hogy az összes reformatus tanítóságot a tanítóság zöméhez, vagyis az Országos Bizottsághoz való tartozás elvének fentartása mellett egyesületté szervezi. Csak örvendeni lehet azon, hogy a tanítóság e legmagyarabb eleme is megmozdult s a maga érdekeinek ápolása végett egységes testületté szervezkedik. A reformatus tanítóság a közügyek iránti élénk érdeklődésének adta tanújelét azon határozata által, hogy minden erejével közre fog működni a milleniumi népoktatási kiállítás sikerén. Ez annál örvendetesebb, mert a reformatus egyházkerületek és községek sok becses okmányok és adatnak vannak birtokában a népiskola multjára vonatkozólag, s a reformatus tanítók jelentékenyen elősegíthetik a népiskola történeti kiállításának sikerét. Óhajtható, hogy a többi felekezetek tanítói is kövessék a jó példát. Az összes tanítók vállvetett munkájára van szükség, hogy győzelemre vezessük a népoktatást minden forumon! *N. L.*

Az általános népiskola a hallei IX. német tanítógyűlésen.

Magyarországon már többen és többször foglalkoztak az általános népiskola eszméjével. Népoktatási törvényünk tervezett revíziójának valószínűleg ez lesz egyik sarkpontja. Az általános népiskola eszméje a

elenlegi, az 1868-ban alkotott törvényben is meg van, de a félrendszabályok következtében nem tudott érvényesülni; sőt a történelmi hagyományon alapuló középiskola és a vele rokon tanintézetek nyomása még azon színvonalról is leszorította, a melyre az 1868-iki törvény emelte. Vajjon azért történt ez, mert az eszmének nincs életképesége? Vagy talán csak azért, mert az általános népiskola nem ruházták fel ama biztosítékkal, a melyek képessé tették volna a hagyományyal, a kedvezőtlen körülményekkel megküzdeni? Mi inkább az utóbbit hisszük. A magyar állam sociologiai, felekezeti és nemzetiségi viszonyainak alakulása kívánatos, sőt előbb-utóbb elkerülhetetlenné teszi az általános népiskola reorganizációját és a gyakorlatban is teljes érvényesülését. Közlönyünk mult számában közöltünk egyik munkatársunk tollából a népoktatási törvények revíziójáról figyelemre méltó cikket, a mely szintén hangsúlyozza az általános népiskola szükséges voltát. Szívesen vesszünk e tárgyról szóló tanulmányokat bármily irányban és szempontból; de nem tartjuk érdektelennek Scherer H. wormszi tanfelügyelő kiváló német pedagógus előadását, habár kivonatossan is, közölni, a melyet e tárgyban a mult évben a hallei IX. német tanítógyűlésen mondott. A beszédet lapunk számára az eredeti után Sch w e t z Vilmos, budapesti segédtanfelügyelő kivonatolta úgy, a mint alább következik.

A tétel czíme, a melynek előadásával Scherer H. megbízott, a következő volt: «az általános népiskoláról főtekintettel a szocialis kérdésre.»

Rövid visszpillantást vet a Goszler-féle porosz népiskolai törvényjavaslatra, mely készítőjével együtt tűnt le a szintérről s azon reményét fejezi ki, hogy többet ilyen alakban föl sem támad, hanem erősen hisz azon időben, a midőn a népiskolai törvényjavaslat tárgyalásánál, illetve készítésénél szakemberek tanácsára fognak hallgatni s figyelembe veszik a német tanítógyűlések határozatait.

Hogy pedig tétele tárgyalásának biztos alapot adhasson, azt történelmileg kezdi fejtegetni, mert — így szól igen helyesen — «a jelen a multnak produktuma és kulturtörténeti s pedagógiai kérdések legjobbban és legtisztábban történelmi fejlődésükre való tekintettel fejthetők meg».

Kezdi tehát Comeniusnál, a ki tudvalévő legelső határozta meg a népiskola állását és feladatát a nemzeti kulturmunkában s neki nagy szocialis jelentőséget tulajdonított, a mikor azt mondá: ha jól berendezett és virágzó államot, templomot és háztartást akarunk, mindenké előtt iskolákat kell berendeznünk és azokat felvirágoztatni, hogy az emberiség igazi s eleven műhelyévé váljanak.

Ugyanezt mondá 200 évvel később Diesterweg a következő szavakkal: általános ember-képzés nemzeti alakban.

Bőven és alaposan fejtegeti e két kiváló pedagógus eszméit az általános népiskola hatásáról a szocialis kérdés megoldására s conclusió gyanánt kimondja:

«... ebből láthatjuk, hogy mindkettő (t. i. Comenius és Diesterweg) az általános népiskolában a szocialis

nyomor enyhítésére szolgáló segédeszközt üdvözölt. Miért is követelik, hogy az egész ifjúság legyen részese ezen nevelésnek és képzésnek.»

Egyidőben, a midőn a nép nevelésére úgyszólván semmi sem történt, akkor az volt a követelés, hogy részesüljön az egész nép oktatásban és nevelésben. Hogy ez egyforma intézetekben történjék, avval akkoriban nem törődtek. Az emberi individuum nevelése és képzése testi és szellemi egészségre s egyszerű jámborságra, ez volt a fő. S ez a 17. és 18. század templomi és latin iskolai nevelésének egész természetes reakciója volt. S e tekintetben a mi időnk pedagogiája határozott haladásról tanúskodik. Manapság az egyes embert már nem úgy tekintjük, mint önmagáért való embert, hanem első sorban, mint egy szoczialis egésznek a tagját. Az individuális nevelésből szoczialis nevelés lőn s így a népiskola feladatán is tágitanunk kell.

Igy tér át azon szükségletre, melyet mindenki érez, a midőn elismeri, hogy oly iskola kell, melyben a népnek egész ifjúsága osztály és felekezeti különbség nélkül a népoktatás alapjában részesül. Ugyanerre a következtetésre jutottak már a század elején a német államférfiak, a midőn a szoczialis és nemzetiségi nyomorból kivezető utat kerestek. A népiskola nevelése által — Fichte szerint — az egyes ember a szoczialis egészbe beléhelyeztetik s tudatára jut annak, hogy az embernek kötelessége erejét a nemzeti állam szolgálatába bocsátani. Az individualis lét a nemzeti iskola által szoczialis létté változik.

Ezt azonban csak az állami iskola, mint állami intézmény lesz képes elérni, a mely organikus egészet képez.

Utal Diesterwegre, a ki már 1835-ben rámutatott azon következményekre, melyek a szoczialis kérdés megoldatlanságából származni fognak s melyek tényleg bekövetkeztek. A technika föllendülése az embert, a munkást mindinkább a gépek és a tőke szolgájává tették s ezen helyzet gyakran vezetett arra, hogy a munkaerő egyoldalúan kiaknáztatott. De a létért való küzdelem egyesítette a munkásokat s gazdasági viszonyaikat és képzésüket közösen iparkodtak emelni. Ekkor lépet föl Lassalle Ferdinánd. Magyarazza a szoczializmus és szoczialdemokrácia fejlődését s ezt magát, mint gazdasági pártot s hogyan alakult át politikai párttá s világnézletté. A fiatal ember ugyanis, a ki a szoczialdemokraták körébe lép, egyházi, dogmatikus iskolai képzéséből nem hoz magával szilárd, belsejében megalapított világnézletet, a mely értelmét és kedélyét megnyugtató s a mely a tudomány biztos sikereivel egybehangzanék. Ezt használják fel a szoczialdemokraták, a fiatal embert más iskolának vetik alá s más világnézet hívévé teszik, materialistává, atheistává válik, melylyel szemben az ő iskolája semmit sem tehet.

S a midőn kimutatja, hogy egy és ugyanazon nép fiainak szétválasztása már az első iskolai naptól, osztályokra és felekezetekre, minő erőszakolt és mesterséges s minden természetes alapot nélkülöző, Peralozzival ő is kívánja, hogy a növendékek közösen vezettessenek

mindaddig, míg közösen vezethetők, hogy kölcsönösen buzdítsák, bátorítsák egymást s minden erényre, különösen a szerénységre és kölcsönös szolgálatra, a készség erényére taníttassanak. S ezért a jelen kor népiskolájának épügy, mint a jövődöbelinek feladata az egyes embert vallás- erkölcsi jellemmé nevelni, a ki képes saját javát az egésznek szolgálatába szegödtetni, annak magát aláveti s a nemzeti kultur munkában mint hasonrangú tag közremöködik.

Ezen fejtegetések alapján előadó a IX. nagygyűlés elé a következő tétéleket teljesíti:

I. Az iskola a szocziális kérdés megoldásában azáltal működhetik közre, hogy a mennyire ezt a rendelkezésére álló eszközök megengedik, a nemzet minden egyes tagját testi, szellemi és erkölcsi erejének lehető legteljesebb kifejtésére segíti és oly ifjúságot nevel, a mely ment minden társadalmi előítélettöl s nemes közszelemtöl és hazaszeretettöl van áthatva.

II. Az ilyenmü iskolai nevelés előfeltételei csak oly iskolai szervezet mellett érvényesülhetnek, a mely által az egyes osztályokhoz tartozók a lehetőség szerint együvé hozatnak s a melyben az alsöbb fokból a felsöbb fokba való átlépésről az egyes tanintézetek organikus kapcsolata által gondoskodva van.

III. Ezen okokból a 9. német nagygyűlés a következő követelményeket támasztja:

1. a) Állam és község a közös képzés szükségleteire csak közös, mindenki által egytormán megközelíthető tanintézeteket állít.

b) Különösen a mindenkire nézve szükséges elemi oktatást a nyilvános intézeteknek csak egy faja szolgálja s ezek mellett az állam vagy község költségén a magasabb tanintézetek, közép vagy felsöbb leányiskolák számára előkészítő iskolák ne állíttassanak, még kevésbbé hozassanak velük szervi kapcsolatot.

c) A magasabb tanintézeteknek jelenleg fennálló előkészítő iskolái valamint a közép- és felsöbb leányiskolák elemi osztályai beszüntendők.

2. Az általános népiskola ezen közös alapjára épül:

a) Az alsöbb polgári iskola és annak folytatása a tovább képzö iskola.

b) A felsöbb polgári iskola (közép v. reáliskola).

c) A felsöbb tanintézetek.

3. A meglévö intézmények, melyek tehetséges, de szegény gyermekeknek megkönnyítik a magasabb tanintézetek látogatását (tandj-mentesség, ingyenes bennlakás stb.), tovább fejlesztendők s úgy a nyilvánosságnak, mint magánosoknak gondjába ajánltatnak.

Majd így folytatja az előadó:

«Ha az iskola a szocziális kérdés megoldásában részt akar venni — pedig részt vennie lehet, söt kell, — akkor szervezzük úgy, hogy ez neki teljesen és egészen sikerüljön. A tantervnek egy kis változtatása még nem elég. Fél lat magnesiával nem lehet krónikus betegséget gyógyítani, még helytelenebb, ha a betegség okát alkalmazzuk

gyógyszerül s ezáltal a betegség újabb és újabb anyagát visszük bele az organismusba, vagy — abba hagyva a képletes beszédet — helytelen a népiskolát az osztályok és felekezetek iskolájává mintegy vissza képezni. A ki mai iskolai viszonyainkat ismeri, az épen nem csodálkozhatik ezen törekvések fölött, mert hiszen ők is a modern kor produktumai. A képzési irányok és körök a képzés rendelkezésére álló kincsek és szükségletek hozzáadásával különbözőek, de mert hiányzik irányadó helyen a nemzeti eszme, a pedagógiai öntudat, épen azért az ezek közötti szerves összefüggés majdnem teljesen tekinteten kívül hagyatott. A nemzeti iskola, a nevelés és képzés egésze iránti érzék és értelem — a mint azt Comenius javasolta, úgyszólván teljesen eltűnt. Kis dolgokért veszekedünk, míg az elvi kérdések megoldását a politikai és egyházi tekintélyeknek tartjuk fenn. S ekkor még csodálkozunk, ha a legnagyobb német állam az ő népiskolai tanügyét akkép kívánja szervezni, hogy sem a népiskolai pedagógia képviselőit, sem a német tanítógyűlések és nagygyűlések határozatait nem veszi figyelembe. De egyáltalán hol is vannak tulajdonképen a német népiskolai pedagógia képviselői? Pedagógiai fakultást nem is találunk Németországban; csak épen mint a bölcsészeti és theologiai fakultás függelékének engedtek neki némi kis helyet. És hol maradtak a porosz népiskolai törvényjavaslat ellen vívott harcokban a tudományos népiskolai pedagógiának képviselői, a képzőintézeti igazgatók? (Viharos tetszés). Tudtommal ők egyetlen egy, a tudományos egyértelműség, vagy a német pedagogia tekintélye által támogatott szót sem kockáztattak. Épen az a baj, hogy hiányzik Németországban az a pedagógiai kar, mely elejétől végig organikusan tagolt, szorosan zárt egészet képez. (Bravó!) Hogy a német tanítói kar ezen szétforgácsolása, szétválasztása a német pedagogiának, az egésznek, mint az egyesnek árt, azt bizonyára nem kell indokolni; árt az iskolának, árt a tanítósnak. A tanítósnak csak össze nem kapcsolt tagokból áll, a kik kevélyen tekintenek egymásra, a kik egymástól kölcsönösen elzárkóznak, a kikben nincs meg a közös munka iránti helyes felfogás; minden csoport a saját fonalát fonja s elmulasztja azt az egészbe szervesen belefűzni. Alapítunk különféle egyleteket és egyleti közlönyöket, megvetjük azonban az idegen munkát s nem használjuk azt föl saját ösztönzésünkre s hogy a szakadás még nagyobb, teljes legyen, szétválik a német tanítósnak még felekezetekre is. (Igaz) Ezáltal a pedagogia kifejlődése elé akadályok gördülnek s a tanítói kar kezéből kisiklik a hatalom s elvész a tekintély.)

«S ha kérdezzük: miért van ez így? Mert hiányzik Németországban a német nemzeti iskola, a mely alúlról fölfelé organikusan tagolt, szorosan zárt egészet képez. A míg ilyennel nem birunk, addig hiányában leszünk az egységes német pedagogiának s az egységes német tanítói karnak.»

Majd Diesterweg szavait idézve így végzi beszédét: «Am kísértések meg az idők folyamát forrásához visszavezetni. Mielőtt ez nektek sikerülne, a mélységben vagytok eltemetve. Csak két út van: vagy

tovább haladni az állandó fejlődés pályáján a tökéletesedés mindig magasabb célja felé, vagy elsüllyedni. A megállapodás vagy a régi szadokba való visszatérés, semmi. Azért minden államférfiú és befolyásos személyiség feladata minden mozgalmat haladó, átalakító, reformáló tevékenységben tartani és az idők alakuló szellemének, mely nem ismer vad lerontást, nem gátlólag útjába lépni, hanem tovább haladni állandó fejlődésben mindig magasabb cél felé: magas, isteni feladata ez annak, ki e feladatnak urává lenni képes!»

A viharos s hosszan tartó tetszéssel fogadott beszéd bevégeztével az előadó propositiói — némi rövid vita után — en bloc elfogadtattak,

ISMERTETÉSEK.

Az Egyesült-Államok tanítóképző-intézeteinek története

A tanítóképző-intézetek eszméje az Egyesült-Államokban a népnevelés terjesztésének eredménye volt, melyet Jefferson azonnal a köztársaság proclamatiója után megkezdett. A köztársaság bizonytalanságának és küzdelmeinek első 25 éve után nagyon fellendült a népnevelés érdekében való mozgalom és az 1812-iki háborút követő időszakot méltán nevezték el az amerikaiak nevelésügyük renaissance-ának, mert ebbe az időbe esik számos erőfeszítés a közoktatás fejlesztésére. 1826-án jelent meg angol nyelven az első amerikai nevelésügyi folyóirat, melyet a skót William Russel adott ki Bostonban, és 1837. Horace Mann indított meg egy másik, Massachusetts tartomány iskolaügyével foglalkozó folyóiratot. De a mi első sorban hozzájárult a tanítóképző intézetek létesítéséhez, az a lancasteri vagy monitori rendszer volt, mely Franciaországban a «kölcsonös tanítás» nevéen ismeretes. Eleinte lelkese-déssel fogadták, de nemsokára élénk vita tárgyává tették e rendszert. Horace Mann pl. ezt írja ujságában: «Meg kell tudni érteni a nevelés szónak erejét és jelentését, hogy kellő erélylyel meg lehessen vetni Dr. Bellnek ezt a dicsekedését: «Adjatok nekem ma 24 tanítványt és én holnap visszaadok nektek 24 tanítót.» Bizonyos, hogy a monitor rendszerrel való viták hatalmasan előmozdították a tanítóképző-intézetek eszméjének fejlődését. Arra birták az embereket, hogy kérdezzék maguktól, melyek mégis a tanításhoz szükséges tulajdonságok és mi módon lehetne azokat megszerezni?»

Az első czélzás arra, hogy a tanítóknak szükségük van speciális előkészítésre, a «Massachusettsi Szemle» 1789-iki júniusi számának egy cikkében található, melyet Elisha Tikussnak tulajdonítanak. E cikk szerzője kívánja, hogy Massachusetts minden megyéjében állítsanak iskolát, a hol a jövődöbéli tanítók «helyesen tanítani» tanuljanak. 1816-ban kifejtette Denison Olmstear egy tanítói seminarium tervét egy értekezésben, melyet a yalei collegium megnyitása alkalmából írt. 1823-ban írtak James L. Kingsley, a yalei collegium tanára, és William Russel,

egy newhaweni iskola igazgatója, a tanító előkészítésére való speciális iskolák létesítése érdekében. Ugyancsak 1823. márczius havában nyitott Samuel Hall egy iskolát Concordban a tanítók előkészítésére, mely Amerika első tanítóképző-intézetének nevezhető. Az ő «előadásai a tanításról» mutatják, minő volt az a tanítás, a melyet a növendékek ezen iskolában nyertek, a mely csak kísérlet akart lenni. Hallnak egyik újítása volt a stylus-feladatok behozatala, melyet akkor az amerikai iskolák még nem ismertek. 1830-ban nyitott Hall a concordihoz hasonló iskolát Andoverben, s 1837-ben egy másikat Plymouthban. 1824-ben és 1825-ben irt James G. Caster, kit Emerson «a tanítóképzők atyjának» nevez, egy cikksorozatot a «Bostoni Patrístá»-ba arról, mennyire szükséges, hogy a tanítók számára speciális iskolákat alapítsanak. 1827-ben alapított is ily iskolát Lancasterben, de jövedelem híján abba kellett hagyni. 1835-ban, a mikor a törvényhozó gyűlés tagja lett, egész befolyását arra használta fel, hogy megalakítsa a massachusettsi közoktatásügyi bizottságot, melynek elnöke Horace Mann lett. Ez tőle telhetőleg elkövetett mindent, hogy megalapítsák a tanítóképző-intézeteket, s egy nagylelkű adományozó, Dwight, fel is ajánlott e célra 10,000 dollárt az esetre, hogy az állam ugyanannyival akar hozzájárulni. A törvényhozás el is fogadta ez ajánlatot, s így elhatározták, hogy felállítanak egy tanítónőképzőt Lexingtonban és egy vegyes tanítóképzőt Barreban. E két iskola 1839-ben nyílt meg a francia és különösen a porosz iskolák mintájára. Sok amerikai paedagogus meglátogatta az európai tanítóképző-intézeteket és leírta azoknak szervezetét. Különösen Charles Brooks volt az, a ki előadásai és iratai által nagyban hozzájárult a porosz tanítóképzőknek az Egyesült Államokban való ismertetéséhez.

Az Európában elfogadott rendszer tanulmányozása tehát meggyorsította a mozgalmat, de, mint a fentebbiekből kitűnik, korántsem teremtette. A lexingtoni és barrei intézetek tanterve magában foglalta a francia és porosz tanítóképző-intézetek mintájára a népiskolákban tanítandó tárgyak speciális oktatásán kívül még a pedagógia tanulmányát is. Horace Mann kijelentette, hogy az ilyen tanítóképző-intézet első előkészítő feladatja «a tudományok rudimentumainak vagy elemi ágainak áttekintése és ezekre vonatkozó ismeretek szerzése.» Az intézethez hozzászátoltak egy elemi gyakorló-iskolát is, a melyben a jövendőbeli tanítók a tanítóképző-intézet igazgatójának jelenlétében tanítanak. A tanítványokat csak azon esetben vették fel a tanítóképzőbe, ha alávették magukat beható vizsgálatnak és arra kötelezték magukat, hogy tanítók lesznek. A tanulmányok tartamának minimumát egy esztendőben állapították meg, de az igazgató engedélye mellett tovább is maradhattak a tanítójelöltek, hogy magukat tökéletesbítsék. Cyrus Peiree lett a lexingtoni tanítóképző-intézet igazgatója; az ő és Horace Mann buzgósága diadalra juttatta a tanítóképző-intézetek ügyét, jóllehet Massachusetts mindkét kamarájának nagy része ellenezte. A lexingtoni tanítóképzőben, mely három tanítványnyal nyílt meg, már az első harmad vége felé 12 tanítvány volt; 1844-ben már 64 tanítványa volt s a mikor e számok ilyképen mindinkább növekedtek, kénytelenek vol-

tak a belépést nehezíteni. A tanulmányok időtartamát meghosszabbították 6 hónappal és behozták egy három évre terjedő fakultatív tanulmány sorozatot. 1845-ben elhatározta a két kamra, hogy a tanítóképző-intézetek ezentul felvegyék az «állami tanítóképzők» czimét és 1853-ban áttették a tanítóképzőt Lexingtonból Frannughamba. 1866-ban kinevezték Johnson Annie kisasszonyt az intézet igazgatójává. Ő nőtanárokat hitt meg maga mellé, s az iskola, melyet tehát nők vezettek, továbbra is virágzott.

Newyork állama is, ugy mint Massachusetts, egyike volt az elsőnek, melyek a tanítóképzés ügyével foglalkoztak. 1826-ban ajánlotta De Witt Clinton a törvényhozó gyűlésnek, melyek tagja volt, hogy állítson fel tanítói seminariumot. De a kamarák oppositioja vagy közömbössége késleltette az eszme valóságát és a tanítóképzést továbbra is akadémiák (a collegiumok egy faja) kezében hagyták. Minthogy ekközben így a specialis tanítóképzés szükségessége mindinkább érezhetővé vált, a newyorki közoktatásügyi bizottság behozta 1834-ben 8 akademián a specialis tanulmányok sorozatát jövődöbeli tanítók részére. A jövődöbeli tanítók ugyanazon előadásokat látogatták, mint azon hallgatók, kik a természettudományokból vagy jogi szakokból készültek, de mégis inkább a tanítással összefüggő specialis tanfolyamokra jártak el. A tanulmányok végeztével bizonyítványt kaptak, de hogy taníthatósanak, még egy másik bizonyítványt kellett kapniok a városi népiskolák igazgatóitól. 1838-ban még más 8 akademián is behozták a tanítók előkészítésére való specialis tanulmányok sorozatát, s végre 1841-ben még további 8-ban. De a mikor 1842-ben Young ezredest állítottak Spencer helyébe a közoktatás élére, azon akademiák számát, melyekben e specialis tanulmányok sorozatát folytatták, 4-re redukáltak. A mikor aztán az e célra rezervált alapok e 4 akademia fenntartására sem voltak elegendők, elhatározták 1844. május 7-én, hogy Albanyban tanítóképzőt létesítenek azon specialis tanulmányok pótlására, a melyekről eddig az akademiák gondoskodtak. Young ezredes azért szorította meg e specialis tanulmányokat, mert nagyon csekély volt az eredmény. Már 1839-ben jegyezte meg Dr. Potter egy 4 akademiában tett látogatásáról való jelentésében, hogy a jövődöbeli tanítók inkább csak a tudományok magasabb ágait tanulmányozzák még pedig az elemek rovására, s egyuttal ajánlotta egy tanítóképző felállítását. Franciaország és Poroszország mintájára. Ugyanazon évben jegyezte meg Horace Mann is, összehasonlítva a newyorki akademiák specialis tanulmányait az ekkor Massachusettsben épen megnyíló tanítóképzővel, hogy «New-York államában a paedagogiai tanulmányok rá vannak oltva az akademiákra, hogy a tanításnak nem teszik főtárgyát, hogy nem elemi, hanem középiskolai jellegűek, holott a tanítóképzőintézetben, kell, hogy a tudomány elemei tegyék a főtanulmányt.» Young ezredes belátta, épu gy mint dr. Potter és Horace Mann, hogy a jövődöbeli tanítóknak egészen más oktatás van szükségük, mint azon hallgatóknak, kik más pályákra készülnek. Horace Mann mondja, hogy e specialis akademiái tanfolyamok behozatala a legszerencsétlenebb lépés volt, melyet New-York államában valaha a közoktatás terén tettek.

Egy tanítóképző-intézet alapítása New-York államának egy igen kis városában, Oswegóban, (1861) igen nagy befolyással volt Amerika tanítóképző-intézeteinek fejlődésére. Ennek alapítása leginkább az oswegói iskolabizottságnak volt az érdeme, mely teljesen reformálta e város iskoláit. Az eddig alkalmazott módszer kizárólag az emlékezetet fejlesztette; E. A. Scheldon, az oswegói iskolák felügyelője, csakhamar belátta, mily hiányos e módszer, és hogy a helyett, hogy a szók útján jussunk el a képzetekhez, sokkal észszerűbb, ha a képzetek útján jutunk el a szavakhoz. Egy Torontóban tett látogatás lehetővé tette számára, hogy egy tanrendszert tanulmányozzon, melyet Dr. Ryerson szervezett Canadában európai iskolák mintájára és Pestalozzi módszere szerint. Mikor visszatért Oswegóba, egy tantervet dolgozott ki elemi iskolák részére, mely Pestalozzi elvein alapult; a nevelés célja többé nem az volt, hogy az emlékezetet terhelje, hanem, hogy fejlessze a gyermek tehetségeit. A tanítók előbb ellenére voltak ugyan, de végre elismerték az új rendszer superioritását, mely nemsokára aztán magára vonta a szomszéd városok figyelmét is. Az utóbbiak magasabb díjazással kínálgatták az oswegói tanítókat és ez aztán arra bírta Scheldont, hogy az oswegói iskolában egy «tanítói osztályt» létesítsen (1861). Ez osztály tanulmányai egy évig tartottak, és különösen az u. n. «szellemi tudományokra» (ellentétben a természettudományokkal) és a tanítás művészetére vonatkoztak.

Hogy a tárgyi oktatás methodusa, melyet ő Canadában látott, szabály szerint taníttassék, a londoni «British and Foreign School Society» tanítóképző-intézetéhez folyamodott, hogy küldjön neki egy alkalmas tanárt — ezen intézettől kölcsönözte volt ugyanis dr. Ryerson is legtöbb újítását. Erre Miss Margaret E. M. Jonest küldték Oswegóba, ki 15 évig tanított volt a londoni intézetben, s az ő vezetése alatt túlszárnyalta az oswegói iskola a hozzá fűzött várakozásokat. 1861-ben meghívásokat küldtek szét a többi amerikai államok kiválóbb tanférnfiaihoz, hogy járuljanak hozzá az új módszer alkalmazásához. Számos igazgató és tanítóképző-intézeti tanár el is jött e meghívásra és igen kedvező jelentést tettek a tapasztalatról. Csak egyetlen egy, Dr. Wilbur, intézett heves támadást az új rendszer ellen. Erre aztán megbíztak egy az Egyesült-Államok legkiválóbb pedagógusaiból összeállított bizottságot avval, hogy gondosan tanulmányozza az Oswegóban használt methodust; e bizottság igen kedvezően nyilatkozott róla és megczáfolta dr. Wilbur támadásait. 1863-ban kötelezte magát New-York állama, hogy két éven át segíti az intézetet évi 3000 dollárral és 1866-ban lett belőle állami tanítóképző-intézet. Ezentúl az intézet folytonosan prosperált, s különböző javításokat is tettek rajta. 1865-ben pl. elhatározták, hogy angol irodalmi leczkék sorozatával egészítik ki a tulajdonképi szakszerű tanulmányokat és 1867-ben behozták az antik és modern nyelveket is. Ezen oswegói tanítóképző befolyása igen nagy volt; majdnem valamennyi már létező tanítóképzőt ujja szerveztek az ő mintájára, s az oswegói tanítóképzőt végzett jelöltek igen keresettek voltak az egész Egyesült-Államokban; közvetett hatása talán még nagyobb volt.

A worcesteri tanítóképző, mely 1874-ben nyílt meg, szintén számos újítással lépett fel. Az első volt a gyakorlóiskola megszüntetése; a tanítójelöltek járhatnak a város bármely iskolájába és ott helyettesítgetik néhány órára, fél vagy egész napra a tanítókat, még pedig a tanítóképző-intézet igazgatójának vagy tanárainak felügyelete alatt, a kik azonnal közlik vele bíráló megjegyzéseiket is. A gyakorló-tanítóság ez ideje 6 hónapig tart; lefolyása után ismét visszamegy a jelölt a tanítóképzőbe és 6 hónappal későbbben megkapja oklevelét. Minden tanítójelölt naplót visz foglalkozásáról és mindennapi tapasztalatairól, s e naplót megnézik az igazgató és a tanárok is. A hat havi gyakorlatidő befejeztével jelentést is ír, melyben maga bírálja tanítása sikerét. Hasonlóképen jelentést tesz minden tanító is, a kit helyettesített. A legérdekesebb újítás, melyet ez iskolában létesítettek, a psychologia és különösen a gyermekpsychologia studiuma. A tanítójelöltek naplót vezetnek, a melybe bejegyzik a gyermekek szellemi munkájának legjelentősebb vonásait, ezeket aztán megbeszélés végett közlik egymással; a tanár is megbeszéli őket velök. A psychológiára megállapított idő, nem tekintve e megbeszéléseket, három 25—25 percig tartó lecke hetenkint. A metaphysikát mellőzték. A gyermekpsychologia studiumának behozatala Worcesterben új aerát jelöl az amerikai tanítóképző-intézetek történetében.

A saint-claudi tanítóképző, melyet Thomas G. Gray elnök állított fel, még tovább ment azon az uton, melyre a worcesteri iskola lépett. Kiindulva azon eszméből, hogy a tanítójelölteknek meg kell engedni a tudás tudományának reconstructióját, ott ép megfordított módon rendezték be a tanulmányokat, mint más iskolákban. Az első éveket avval töltik, hogy még tökéletesebben sajátítják el a már belépésök előtt tanultakat, az utolsó két évet pedig a pedagógiának szentelik. A tanítójelölt tanít aztán néhány hónapon át a gyakorló-iskolában is, de nem mint növendék, hanem mint valóságos tanító, még pedig addig, míg a tanítóképző igazgatója és tanárai már eléggé ügyesnek találják. Oly iskolának, mely elemi iskolai tanítókat akar nevelni, a saint-claudi iskola elmélete talán egy kissé ambitiosus.

A new-yorki collegium, mely 1887-ben jött létre, elfogadta ez elméletet, de némi módosítással. Ez egy «iparoktatásügyi társulat»-nak köszöni alapítását, mely azon czélból alakult, hogy a közönség figyelmét a kézi munkaoktatás szükséges voltára figyelmeztesse s erre alkalmas tanítókat képezzen. Csakhamar észrevették, hogy az eszme kivitele érdekében nemcsak specziális kézimunka-mestereket kell nevelniök, hanem általában tanítókat. E végre nyílt meg a collegium 1887-ben. Tekintettel arra, hogy a tanítójelöltek, még ha a tanítóképző-intézetet végezték is, nem szentelhetek elegendő időt a pedagógia és a vele összefüggő tudományágak tanulmányozásának, e tárgyról kiegészítő tanulmányok sorozatát rendeztek be. Két év múlva megkaphatják a jelöltek a pedagógia baccalaureatusát, feltéve, hogy huszévesek s hogy az igazgató és a tanárok érdemeseknek itélik őket e címre. Az utóbbiak pedig felvehetik a pedagógia magisterének és doctorának a címét, ha akarják. A collegium alapítói elhatározták, hogy jövőre csak oly növen-

dékeket vesznek fel, a kik bizonyítványt hoznak valamely jobb nevű collegiumtól. Ezeknek aztán 2—3 évet kell tölteniök specialis tanulmányokkal, mielőtt tulajdonképi hivatásszerű studiumaikhoz foghatnának. Ez újítás is mutatja, mennyire érzik, hogy a tanárnak még inkább van szüksége specialis tanulmányra, mint akár az ügyvédnek vagy az orvosnak.

A «Revue Paedagogique» áprilisi számából közli

Waldapfel János.

IRODALOM.

Könyvismertetések.

A Rajzoktatás Módszertana vezérkönyvül polgári-, ipari-, felsőbb leány- és középiskolákban, valamint tanítóképző-intézetekben működő rajztanárok használatára. Szerkesztette: *Taschek Gyula*, polg. isk. rajztanár. Gyergyó-Ditró, 1892. Szerző saját kiadása, 161 lap, a szöveg közé nyomott 50 ábrával és egy napló-táblázattal. Ára a szerzőnél bérmentve 2 frt 25 kr. Bolti ára 2 frt 50 kr lesz.

Elemi és felsőbb oktatásunk tantárgyainak, úgyszólván, mindegyikéről jelentek meg nálunk eddig módszertani vezérkönyvek, csak rajzoktatásunk érezte eddig hiányát a tanítás minden fokozatát tárgyaló alkalmas vezérkönyvnek. Ujabb időben közoktatási magas kormányunk rajzoktatásunk fellendülésére több üdvös intézkedést tett, melyek miatt szükségessé vált egy oly módszertani vezérkönyv, mely a különböző fokon álló rajzoktatás módszerét a legújabb vívmányok szerint tárgyalva, biztos útmutatóul szolgáljon. Fenti mű megjelenése e hiányon segített. E munkában a rajzoktatók alapos tárgyismerettel, szakértelemmel és fáradságos tanulmánynyal szerkesztett vezérfonalat nyernek. Örömmel üdvözljük e művet, mely hivatva van rajzoktatásunk fejlődésében jelentékeny szerepet játszani. Reméljük, hogy e munka magára fogja vonni a szakférfiak és a kormány figyelmét.

A felhasznált szakirodalmi művek felsorolásával kezdődik e munka. E jegyzék mutatja, hogy szerző nemcsak a hazai szakmunkákat és folyóiratokban megjelent e szakba vágó értekezéseket és cikkeket, hanem a külföldi jelesebb szakműveket is tanulmányozta. Ezekon kívül felhasználta a közoktatási kormányunk által kiadott összes hivatalos tanterveket és utasításokat.

Ezt követi az «Előszó», melyben elmondja a szerző, mely okok indították művének megírására, mi a célja s hogy célját mely eszközök segítségével igyekezett elérni.

A könyv 5 főrésze oszlik.

I. rész: «A rajzoktatás módszeréről általában.» E részben szerző a rajzoktatás azon módzatairól szól általánosságban, melyekkel a kívánt siker elérhető. A rajzoláskor kifejtett kétféle cselekvés szerint a rajzoktatást 2 fő részre osztja, u. m. a látásról

szóló tanra (testi és értelmi megismerés) és a rajzolásról szóló tanra (a látottaknak testi és értelmi visszadása.) Kifejti, hogy a rajzoktatásnak olyannak kell lenni, hogy a tanulók testi és értelmes látását képezze s velök bizonyos fokú technikai készséget sajátíttasson el. De különösen kiemeli az értelmes látás képzését. A régebbi hibás rajzoktatási módok ismertetése után megemlíti az e téren felmerült újításokat, Schmidt Péter és Dupuis testvérek értelemfejlesztő módszereit. Felsorolja a helyes rajzolás tényezőit: a szemlélést, a felfogást és a felfogott tárgyképek graphicus kifejezését vagyis a rajzolást és ezeket külön-külön fejtegeti. Meghatározza, hogy miben nyilvánul valamely rajz helyessége s hogy miben ismeri fel a szem rajzolás közben a tárgyak jellemző sajátosságait. Végül a rajzoktatásnál a synthetikai módszer alkalmazását okadatulja és ajánlja.

A II. rész: «A rajzoktatás célja és feladata cím alatt az egyes életpályákra és azok követelményeire való különös tekintettel alaposan és részletesen fejtegeti, hogy mi a célja és feladata a rajzoktatásnak. a) A polgári fiúiskolákban; b) a polgári és felsőbb leányiskolákban; c) az ipariskolákban; d) a középiskolákban és e) a tanító- és tanítónőképző-intézetekben. Szerző gondosan megjelölte az irányt, melyben a különböző fokú tanintézetek rajzoktatásának haladnia kell.

A III. rész a mű fő- és legterjedelmesebb része, mely e vezérkönyv magvát képezi, «A rajzoktatás módszere» címmel következő fejezetekre oszlik:

1. «A szabadkézi rajzoktatásban használandó tanalakokról s ezek módszeres alkalmazásáról.» E fejezetben a személyenként való tanítást, a tömegtanítást és a csoportok szerint való tanítást részletesen ismerteti s ezek alkalmazási módját fejtegeti.

2. «Az idomalakzatok szemléletéről, felfogásáról és fejlesztéséről» című fejezet ama követelményekről szól, melyek az idomalakzatok, azok kivitele és szemléltetési módja iránt támasztandók. Alaposan ismerteti az arányosságot, symmetriát és rhytmikat s az idomalakzatok felfogatásának és fejlesztésének módját, geometriai és ékítményes ábrákra való bő hivatkozással. Szól még a szín- és megvilágítási tünemények felfogásáról, a növénylevelek fejlesztéséről és azok stilizációjáról.

3. «A rajzoktatás tananyagának kezelésében követendő szabályokról és a grafikai előállítás segéd-eszközeiről» című fejezetben szerző elmondja, hogy milyen legyen a helyes rajzoktatás s ennek elérése céljából mely tanmód alkalmazandó. Az értelem fejlesztésére, a szemmérték és formaérzék művelésére, valamint a kéz ügyesítésére szolgáló legcélszerűbb eszköznek — igen helyesen — a szemlélt alakok szabad utánzását vagyis a minden segédeszköz nélkül eszközölt valódi szabadkézi rajzoktatást tartja.

4. «A grafikailag előállítandó idomok kezelési módjai.» E fejezet részletesen tárgyalja az idomok grafikai előállításának következő módjait: a) az iskolatáblán egymásra következő «a tempó»

vagyis magyarázva előrajzolást; b) kész előminták vagy modellek utáni rajzolást; c) a diktandó rajzolást és d) az emlékezetből való rajzolást.

5. «A rajzolás közben való test- és rajzöntartásról, valamint a rajzón vezetéséről és a rajzlap helyzetéről» című fejezetben szerző igen praktikus és a tapasztalatból merített útmutatásokat és tanácsokat ad, melyek követése által a rajzoktatás elé tűzött cél könnyebben elérhető.

6. «A rajzok felvázolásának technikájáról» című fejezet szól a rajzlapok beosztásáról s elrendezéséről, a felvázolás módjáról, a kör és kerület módszeres rajzolásáról, vonalaknak és szögeknek szemmértékkel és szabadkézzel való osztásáról.

7. «A rajzónnal való kivitel technikájáról» című fejezet a körrajz elkészítését, kijavítását s tisztába rajzolását tartalmazza s a sraffirozással behatóan foglalkozik.

8. «A színekkel való rajzolás és a színezés technikájáról» című fejezet a színérzék kiképzését s a rajzok színes kivitelét tárgyalja. A színek főcsoportozatait, a színárnyalatokat, a vízfestékek kezelését és a festés módját részletesen s igen szakszerűen fejtegeti.

9. «A távlati szabadkézi rajzolás» című fejezet. a) «A sodronyminták utáni rajzolásról és a legfontosabb távlati szabályok kifejtési módjáról» cz. pontja a távlati rajzolás 6 főszabályát fejt ki s bő útmutatást ad a sodronyminták utáni távlati rajzolás tanításához s ilyennemű rajzok elkészítéséhez. b) Testminták utáni rajzolás és árnyékolás technikájáról» cz. pont a teljes lapú testminták szemléltetését, felfogatását, távlati levázolását s kétféle árnyékolásuk jellemzőit igen sikerülten magyarázza. Megismerteti az árnyék főbb tulajdonságait, meghatározza ama tulajdonokat is, melyekkel valamely korrektül árnyékolott test képezni bírnia kell. Végül, mint legyőzendő akadályt, felemlíti az árnyékolás ama technikai nehézségeit, melyekkel a gyengébb tanulóknak a testminták rajzainak elkészítése alkalmával meg kell küzdenie. c) A testminta csoportok- és műépítészeti alapformák utáni rajzolásról» cz. pont a mintacsoportozatok összeállításának, felvázolásának és teljes kidolgozásának módját tárgyalja s az ehhez szükséges rajzanyagokat ismerteti. d) «A gipszminták és a természetutáni rajzolásról, valamint a rajzok állandósításáról» címet viselő pont néhány gyakorlati fogást sorol fel, melyeknek különösen kezdő rajzoktatók a gipszminták lerajzoltatása alkalmával nagy hasznát vehetik. Leírja az árnyékolott rajzoknak állandósításánál követendő eljárást, ismertetve az állandósító készületet és folyadékot s ezek beszerzési helyét.

10. «Fejrajzolás lap és antik domborminták (gipszfejek) után.» E fejezet az emberi fej szokásos felosztását, egyes részeinek kölcsönös arányát s ezek alapján a gipszfejek után vázolás és árnyékolás egész menetét magyarázza.

11. «A javításokról» cz. fejezetben szerző a rajzok javításának fontosságáról és céljáról elmélkedik. Elmondja, hogy a tanulók által ejthető hibák hányféle természetűek lehetnek s ebből folyólag a javí-

tások is hányfélék s hogy miként történik a hibák kijávítása. Megkülönböztet tömeges (osztály) és egyenkint való javítást. Végül felemlíti ama követelményeket, melyeket a javításoknak, a rajzoktatás sikerére vonatkozó, rendkívüli fontossága a rajzoktató iránt tamaszt.

12. «A házi feladványok, próbadolgozato k és vizsgálati rajzokról.» Szerző e fejezetben a tanulóknak rajzfeladványokkal való túlterhelését ellenzi s a tanulóknak ilyenmő házi elfoglaltatását csak bizonyos körülményektől teszi függővé. Szükségesnek tartja a próbadolgozato k készíttetését, a mit azok hasznával és czélszerűségével alaposan indokol. Végül elhagyandóknak tartja a — nagyrészt a tanár kezével készített — vizsgarajzokat, a mennyiben ezek készíttetése a rajzoktatás mai haladott álláspontjának már meg nem felel.

A IV, rész «Tanítási idő, rajztermek s a rajzoktatás tanítási és tanulási segédeszközei» címmel következő fejezetekre oszlik:

1. «A tanítási időről.» E helyen szerző meghatározza a tulajdonképeni szabadkézi rajzolás megkezdésének idejét. Czélszerűnek látja a heti rajztanítási óráknak egy folytatólagos egészzé való összeköttetését, azaz kettős rajzórák megtartását, mert így az előkészületekre egy tanév alatt félannyi idő szükséges s leginkább azért, mert az első órán megejtett szóbeli magyarázatot azonnal követheti a gyakorlati kivitel. A nap szakát tekintve a délelőtti órákat — folytonosan növekvő világosságuk miatt — a délutániaknál előnyösebbeknek tartja.

2. «Rajztermek és ezek berendezése» címet viselő fejezet részletesen ismerteti a különböző tanintézetek rajztermeinek építési módját, fekvését, modern berendezését és felszerelését, Leírja a rajzterem lényeges bútorzatának czélszerű szerkezetét.

3. «A tanszerek, minták és tanítási segédeszközökről» cím alatt e munka a faliminták, élőlapok, test- és gipszminták kellékeit sorolja fel, azonkívül a czélnak megfelelő és beszerésre alkalmas mintagyűjteményeket és szakműveket ismerteti és ajánlja.

4. «A tanulási segédeszközökről u. m. rajzszerokről és rajzanyagokról.» E fejezetben szerző a jobb minőségről rajzanyagokat és rajzszereket ismerteti, s kezelésük módját írja le.

Az V. rész «A rajzoktatókról, valamint a működésök eredményéről való beszámolás módjáról» címet viseli.

1. «A rajztanárok és — tanítókról» című fejezetben szerző elmondja, hogy mely tulajdonokkal kell bírnia a képzett rajzoktatónak, hogy hivatásának megfelelhessen. A rajzoktatásnál eddig gyakran előfordult gyengeségekre és hibákra hívja fel a figyelmet s a rajzoktatókat melegen buzdítja.

2. A vizsgálati rajzkiállítások és szóbeli vizsgálatokról» cz. fejezetben szerző a rajzoktatásban a szakfelügyelet szükségességét mondja ki, hogy az eddig szokásban volt ferde irányú rajzkiállítások megszűnjenek s a szakszerű rajzoktatás állapotáról hű képet nyújtó, tanulságos kiállítások rendeztessenek. Szerző azonban a rajzkiállításoknál sokkal fontosabb beszámolási eszköznek tartja a rajzolásból a szóbeli vizsgálatot, melyen meglátszik, hogy mit tanultak

a tanulók. Igen helyesen számúzi a még most is dívó vizsgarajzok készítettését, mit szemlényvesztésnek tart. A mű befejezéséül szerző a rajzoktatás lelkiismeretes és szakavatott vezethetése céljából minden rajzoktatónak melegen ajánlja, hogy munkásságáról lelkiismeretes naplót vezessen. Ily naplóvezetésnek igen praktikus és kényelmes kezelhető módját ismerteti és záradékúl ily napló táblázatos mintáját művéhez csatolja.

A mint az ismertetésből kitünik, e mű gazdag és becses tartalommal bír, melynek összeállítása csak a rajzoktatás szakirodalmában mélyreható kutatások után s több évi tapasztalat felhasználása által volt elérhető. A rajzoktatásra vonatkozó összes tudnivalók alaposan és szakszerűen, számos ábrára való hivatkozással vannak tárgyalva. Különösen kezdő rajzoktatók e műben megbecsülhetetlen vezérfonalat és hű tanácsadót találhatnak. A munka irálya szép és kellemes, nyelvezete magyaros, csak néhány helyen hibás a mondatalkotás. Például a 71. lapon a 7 ik sorban ez van: «A sraffirozási vonalak szélességökre nézve a körrajz vonalaival kell mindig arányban álljanak.» Vagy pedig a 79. lap utolsóelőtti sorában lévő következő mondat: «Most aztán a tanítványok mindenike ezen színnek saját szükséglete céljából s nagyobb mennyiségben való megkeverését kell megkísérelje.» E csekély fogalmazási hibák, melyek bizonyára tévedésen alapszanak, e vezérkönyvet olvasó szakemberre nem fognak zavarólag hatni s a könyv értékéből mitsem vonnak le. Még egy helyesírási hibára, mely a javításkor csúszhatott be, kell a szerző figyelmét felhívnom: a 76. lapon a 2-ik sorban «állítatunk» helyett «állítatunk» olvasandó.

E csekélységekétől eltekintve én e művet teljesen sikerültnek nyilvánítom s azt kartársaimnak tanulmányozás céljából a legmelegebben ajánlom. E mű szerzőjét pedig üdvözlöm s örülök neki, hogy rajzoktatásunk emeléséhez, rendszeresen, gondosan és szépen írt vezérkönyvéve hozzájárult s szívemből kívánom, hogy szerző a jeles műnek a minél nagyobb körű elterjedésében, buzgó fáradozásának méltó jutalmát nyerje!

Kruze Ernő.

Pedagógiai zsebnaptár a 1893/94-ik tanévre. Tanárok, tanítók tanítóképző-intézeti növendékek és felsőbb leányiskolai tanulók használatára szerkesztette *Orbók Mór*, tanítóképző tanár. Ára kötve 66 kr. Kiadja *Singer és Wolfner* könyvkereskedése.

A jóhírű naptár, a mely már nyolczadik évfolyamát tölti be, tartalmazza a rendes naptári részen és a tanítás minden viszonyát felölelő vonalzott rovaton kívül a felséges uralkodóház, a vallási és közoktatási miniszterium, a közoktatási tanács s a népiskolán kívül az összes iskolák pontos cím- és névjegyzékét, az egész állami tanári személyzet rangsorozatát, végre az irodalmi részben az engedélyezett tankönyvek jegyzékét s a tanügyi lapok repertoriumát. Egy szóval a naptár tartalmazza mindazon adatokat, a melyek a tanárt alkalmasan tájékozzák, sőt a melyeknek ismerete a tanárra nézve nélkülözhetetlenek; éppen azért ajánljuk a jelesen szerkesztett naptárt tisztelt kartársaink szíves figyelmébe.

L a p s z e m l e .

Általános népiskolai tankötelezettség. A Magyar Tanítóképzőnek, mint a tanítóképző tanárok hivatalos közlönyének feladata, hogy a népoktatás terén felmerülő társadalmi és irodalmi mozgalmakat figyelemmel kíséresse, s azokról méltóképen referáljon. Magyarországon az újabb keletű mozgalmak közé tartozik, a mely az általános népiskolai tankötelezettség érdekében indult meg, s a melynek egyik előharczósa Somogyi Géza. Ujabban e tárgyról hasonló tartalmú két értekezés jelent meg tőle a *Magyar Paedagogia* január-februári s a Dittes-féle *Paedagogium* márcziusi fizetében. Érdemesnek tartom e két nyelven megjelent cikket a tárgy nagy fontosságánál fogva a Magyar Tanítóképző tisztelt olvasóival megismertetni. Mert hiszen ezen kérdés helyes megoldásától függ népoktatásunknak és tanítóképzésünknek nem csak gyorsabb, hanem intenzívebb fejlődése is. A megoldásnak ideje és alkalma pedig itt van részint a népoktatási törvények tervezett revíziója, részint az egységes középiskolának vajdó kérdése miatt.

A bevezetésben Somogyi többek között azt mondja, hogy ezen kérdés helyes megoldásától függ általában a népoktatás és közoktatás helyes fejlődése, azért gondolatait egy oly elterjedt lapban kívánta megvilágítani, mint a minő a *Paedagogium*. A kérdés megvilágítása céljából a magyar viszonyokból indul ki. Nálunk a közoktatásügyi kérdések megoldását csaknem kizárólag a kormánytól és törvényhozástól várják, pedig ezen tényezők csak akkor hozhatnak valami nagyobbat létre, ha a közvélemény, a társadalom jön segítségükre; a közvélemény, a társadalom segítségére van szükség az általános népiskolai tankötelezettség eszméjének megvalósításánál is. Nálunk magyaroknál — s talán másutt is — a népneveléssel maga a törvényhozás nem szeret bajlódni, úgy vannak ezzel a honatyák, mint egy olyan kelemetlen vendéggel szoktunk lenni, kit bizonyos okok miatt szívesen kell látnunk. A társadalom sem érdeklődik a népnevelés ügye iránt. Ez nem lesz addig másképp, míg a népnevelés az egész nemzet ügye nem lesz. A mai népiskola nem népiskola, hanem szegényiskola, a mely népiskolává csak akkor fog válni, ha az általános népiskolai tankötelezettség törvényileg kimondatik, vagyis ha más iskolába addig senki fel nem vétetik, míg a népiskola hat osztályát sikerrel el nem végezte.

Ezek után az ily értelemben felfogott tankötelezettség lehetőségét és szükségességét fejtegeti.

Mint hogy törvényeink a tankötelezettséget általában s nem a népiskolai tankötelezettséget mondják ki, a hol közép-, vagy polgáriskolák vannak, a szülők a IV. osztály után rendszeren ezekbe küldik gyermekeiket. A népiskola V. és VI. osztályának felállítása e miatt, úgyszólván, feleslegessé válik. A középiskola azonban nem helyettesítheti a népiskolát, mert hiszen oktatása további oktatásnak alapjául szolgál, míg a népiskola V. és VI. osztálya egy oktatási irányt fejez be. A népiskola helyes kifejlését tehát a terjeszkedni szerető közép-

iskolák akadályozzák meg. A kérdés már most az, a népiskola V. és VI. osztálya helyettesítheti-e a középiskola I. és II. osztályát? Somogyi erre igennel felel, s állítását a szóban forgó osztályok tantervének összehasonlításával bizonyítja be. Az összehasonlításból győzelmesen a népiskolai tanterv kerül ki, a minék alapján értekező lehetségesnek, sőt üdvösnek tartja a középiskolai tanterv oly átalakítását, hogy az összehasonlítottal tartalmilag összevágjon. Tantervi nehézség tehát nincsen olyan, hogy a népiskola V. és VI. osztálya a középiskola I. és II. osztályát ne helyettesíthetné s hogy tehát ne a teljes népiskola szolgáljon a középoktatás alapjául; nehézség csak abban van, hogy iskoláink 78%-a osztatlan. Habár az osztatlan népiskoláknak van bizonyos előnyük az osztottak felett, a középoktatás alapjául természetesen nem szolgálhatnak. Ezen akadály megszüntetése céljából szabályoznunk kell a népiskoláknak egymáshoz való viszonyát. (L. Népnevelők Lapja.) A népiskola egységét megbontanunk nem szabad, az egységet a tananyag adja meg, ugyanazon tananyagot azonban kevesebb idő alatt elvégezni nem lehet: azért az osztott iskolában 4 évre előírt tananyagot az osztatlan iskola 6 osztályára kellene kiterjesztenünk. Az osztatlan iskolából a középiskolába átmenők az osztottban előbb vizsgát tartoznának tenni. A mi a kérdés személyi oldalát illeti, a néptanítók többsége ma már meg tudna felelni az itt felállított követelményeknek, sőt didaktikai szempontból jobban, mint a középiskolai tanárok ma megfelelnek, mert ezek legnagyobb része sem nem tanulta, sem nem alkalmazza a tantárgyak elemi módszerét, a mit pedig e fokon feltétlenül alkalmazni kell. Tehát sem tárgyi, sem alanyi ok nem akadályozza az általános népiskolai tankötelezettség behozatalát.

A szóban forgó tankötelezettség behozatalának szükségessége mellett szól első sorban a közép- és polgáriskolák tanulóinak statisztikája. Ezen statisztika tanúsága szerint (a számok mellőzésével itt csupán a következtetést ismertetem), a növedékeknek tekintélyes része már a IV. osztályig elzúllik, az azontúl elmaradottakból (ezek száma is nagyobb, mint azoké, a kik tulajdonképp czélt értek) pedig intelligens proletárok lesznek, a kikiről tudjuk, hogy a szociális eszméknek legbuzgóbb terjesztői és érlelői. Már ezen szociális szempont elég súlyos lehetne arra, hogy az általános népiskolai tankötelezettséget behozzuk. Itt van a pályaválasztás kérdése; általános a meggyőződés, hogy 9—10 éves gyermek hajlamai még nem nyilvánulnak eléggé, míg 12—13 éves gyermek már rendszeren olyannak mutatkozik, a milyenné a 20 éves ifjú fejlődik.

Hogy a középiskolák statisztikája ezt nem mutatja, annak oka abban van, hogy a középiskolai tanárok igen sok esetben nem nevelők is egyúttal. Egy másik fontos érv a szükségesség mellett abban van, hogy az ellentét a társadalmi osztályok között (a többiről nem szólva) oly mértékben növekedik, a mint elzárjuk előlük egymás megismerhetésének alkalmát. Ha a gyermek már 10 éves korában tudja, hogy őt úrnak szánták, más gyermekeket le fog nézni, meg fog vetni, a szegényben pedig a gazdag iránti irigység és gyűlölet fog kifejlődni.

A középiskola a jobbmóduak nevelését szolgálja, a népiskolában pedig a gazdagnak kell alkalmazkodnia a szegényhez.

Hogy 6 év alatt előkészülhet-e a növendék főiskolai tanulmányaira? Hiszen az idő nem rövidülne meg, csupán a szintér változnék. Ha pedig a középiskola határigazításra szorúl, tegye azt fel- és lefelé. Anyagi szempontból ezen átalakítás szintén kívánatos, mert hiszen a szóban forgó 2 közép- és polgáriskolai osztály fentartása nagy áldozatokat igényel. Mivel indokoljuk ezen áldozatokat, a mikor a néptanítók díjazását irnoki díjazásra sem tudjuk, vagy akarjuk felemelni? A népiskolai tankötelezettség végrehajtása lefelé a nép jólététől függ, de felfelé tanügyi, társadalmi, politikai és közgazdasági szükség. Ha az általános hadkötelezettség végrehajtható, ezt, mint épp oly fontos dolgot, ne lehetne végrehajtani? Szükségessége mellett szólnak a nevelési szempontok is. A középiskola nem nevel s nem nevelhet szaktanítói rendszeréből kifolyólag, a népiskola pedig nevelő intézet. Hogy 10–12 éves gyermek mily mértékben szorul nevelésre, pedagógusok előtt nem kell fejtegetni.

Befejezésül Somogyi ezeket mondja: «Mindaddig, míg a népiskola igazi népiskolává nem válik, míg a közoktatás szervezetének nélkülözhetetlen kiegészítő tagjává nem lesz: népnevelőink ne számítsanak másra, mint a közoktatás asztaláról lehulló morzsákra. A nagyok, hatalmasok és gazdagok a nemzet testének kis százalékát képezik ugyan, annak daczára úgy nálunk, mint másoknál ők intézik a nemzet sorsát. Nem akarom kétségbe vonni (szomorú volna, ha azt tehetném), hogy ezek között nagy számmal vannak az önzetlenek, de legnagyobb részük csak olyan intézményeket támogat, a melyek az ő érdekeiket szolgálják; ezen intézményekhez tartoznak a középiskolák is. Nekünk tehát szívvel lélekkel azon kell lennünk, hogy a népiskola az egész nemzet szolgálatába lépjen.»

Mohar József.

EGYESÜLETI ÉLET.

Értesítés egyesületi életünk köréből.

Egyesületünk választmánya május 15-én tartotta utolsó ülését a mult iskolai évben; hivatalos testületünk munkássága tehát egész máig szünetelt. A nyugalom csak látszólagos volt, mert a köztevékenységet két irányban is élénk mozgolódás tartotta ébren. Az egyik mozgalam az ország majdnem egész tanári testületére kiterjedt s célja volt az állami tanítóképző tanárok rangsorozati beosztását kedvezőbbé tenni; a másik irányú igen üdvös tevékenységet az egyesület kiállítási bizottsága fejtette ki. Addig is, míg az ezen ügyekben való eljárás hivatalosan a választmány elé lesz terjeszthető, kötelességünknek tartjuk tisztelt tagtársainkat eme sáfárkodásokról röviden értesíteni.

Mozgalom a rangsorozat érdekében. Egyesületünk már többször élt felterjesztéssel az állami tanítóképző tanárok fizetésrendezése érdekében a vallási és közoktatási miniszter úrhoz s legutóbb a képviselőházhoz. Kérelmeinknek tartalma ismeretes; e kérelmek két alapvetelbe foglalhatók össze: paritás a középiskolai tanárokkal s paritás a tanítóképző tanári testületek tagjai között. Az állami tanítóképző tanároknak a Hivatalos Közlönyben június elején közzé tett rangsorozata sem az egyik, sem a másik kívánalomnak nem felelt meg. Ez a körülmény indította az egyesületünk ügyeit vezető elnökséget, hogy éljen a közoktatási miniszter úr által általánosan megadott reklamálási joggal s folyamodjék a helyesebb és méltányosabb beosztásért. A választmányunk 1893. január 23-án hozott határozata megadta az elnökségnek a jogot r ö g t ö n s a választmány utólagos jóváhagyása mellett intézkedni.

Czelszerűnek látszott azonban, hogy az elnökség alaposan tájékozdjék a tanítóképző tanárok hangulata és kívánalmai felől.

Tekintettel a kultuszminiszter úr atyai jóindulatára s a «sereg» és «vezér» közötti bizalmas jóviszonyra, a melynek ápolására mindkét részről mindenkor különös gond fordítandó: tapintatosnak látszott a mozgalomnak csendben való megindítása s kívánságainknak minden nyilvános dobverés kizárásával való közlése a miniszter úrral. B i z a l m a s körlevelet szerkesztettünk tehát, a melyben vázoltuk sérelmeinket s előadtuk a miniszter úr elé terjesztendő kérelmeinket s eme körlevelet megküldtük:

1. az összes állami tanítóképző tanári testületeknek,
2. az összes királyi kath. tanítóképzők tanári testületeinek,
3. az állami kiseddóv-képző tanári testületének.

A megkeresett állami tanári testületek mindenike, s a kir. katolikusok nagyobb része válaszolt. Általában a legtöbb testület behatóan tárgyalta a körlevélben foglalt pontokat s a beküldött válasz részletes és terjedelmes volt. Valamennyien helyeselték a mozgalmat s kifejezték az egyesületet vezető elnökség és választmány iránti bizalmukat, elismerésöket és hálájokat. Elfogadták és helyeselték a kérvény tartalmára vonatkozó javaslatokat is. Sajnos, lapunk tere nem engedi ez iratok közlését, a melyek pedig igen jellemzőek a tanári testületek hangulatára, gondolkozására, a tanítóképző testületek viszonyaira. Ez okmányok elhelyeztettek egyesületünk irattárában s egykor bizonyára érdekes adalékul fognak szolgálni a tanítóképzőink történetének megírásánál. Egyébiránt a jelen füzetben közölt folyamodvány hű kifejezője a közhangulatnak, a bajoknak és kívánságoknak.

Némely tanári testület az elnökség által ajánlottakon kívül új javaslatokkal is állott elő. Ezek nagyobb része be is került a folyamodványba; csupán azok nem, a melyek nem tartoztak szorosán a rangsorozati beosztáshoz vagy a fennálló törvények (1868. 38. t. cz. és az 1893. 4 t. cz.) paragrafusainak megváltoztatását involválták. Ezen pontok felvétele czéltalanul komplikálta volna az ügyet; reméljük azonban, hogy a tanári testületek alkalmat fognak találni most mellőzött, de többnyire elvi jelentőségű, igen üdvös és fontos javaslataiknak előterjesztésére és nyilvános ülésen való megvitatására.

Lesz-e sikere ezen újabb lépésnek?

Azt kell gondolnunk, hogy igen. Lehetetlen, hogy az ország tanítóképző tanárainak közakarattal előterjesztett kérelmét kellően ne méltányolják! Külömben is a közoktatási kormánynak a multban követett magatartása biztosít bennünket a jóakaratról. Igazságszerető miniszterünk nem utasíthatja el kérelmünket, a melyek az utolsó pontig jogosak, törvényen alapulók.

Kiállítási bizottság. A május 15-iki választmányi ülésen kiküldött kiállítási bizottság, mihelyt az év végi vizsgálatok idegbontó munkája véget ért, azonnal komolyan hozzáfogott feladatának megoldásához és buzgón fáradozott azon, hogy a tanítóképző intézetek milleniumi kiállítására alkalmas tervezet készüljön s ez által is biztosítsa a képzőknek a milleniumon való méltó képviseltetését.

A bizottság július folyamán négyszer ülésezett s első sorban megállapította a kiállítás vázlatos tervét. A bizottság azonban ezzel nem elégedett meg, hanem a tagok, felosztván a munkát egymást közt, kidolgozták a vázlatos tervnek részletezését is. A vázlatos tervet a bizottság a közfigyelem felébresztése szempontjából augusztus elején közzétette az Egyetértés tanügyi rovatában; azonkívül közli azt a Magyar Tanítóképző jelen füzeté is. A részletes terv a bizottság részéről revízióra szorúl; ennek megejtése után, tehát csak az októberi ülésben juthat a részletes terv nyilvánosságra. Ajánljuk a vázlatos tervet is a tisztelt kartársak szíves figyelmébe és kérjük megjegyzéseik megtételére.

Nézetünk szerint a bizottság helyesen cselekedett, hogy időt nem halogatva fogott munkához; mert, mint ezen vázlatos tervből is kitűnik, a kiállításra való készület nagy munkát fog adni az egyes tanítóképző intézeteknek s a kiállítás csak úgy sikerülhet, ha már az idén hozzá fognak a munkához s azt a hátralevő időben lanthatlanul folytatják.

Az új alapszabályok megerősítése. Örömmel említjük meg, hogy a vallási és közoktatási miniszter úr a f. é. július 17-én 27.747-ik sz. alatti felső rendeletével jóvá hagyta az 1892-ik évi közgyűlésen módosított alapszabályokat.

Munkatervünk. A tanítóképzés ügye hátramaradott voltánál fogva a beálló iskolai évben is megfeszített munkát kíván a tanítóképző tanárok részéről a köztevékenység terén is. Szükséges, hogy az egyesület tervszerű munkájából kivegye a maga részét minden tag főleg azért, hogy a jövő év tavaszán tartandó közgyűlésünkre, a mely a tanítóképzésnek igen fontos ügyeiben lesz hivatva határozni, kellőleg előkészüljünk.

Az egyesületnek munkatervét még a mult év november 21-én meghatározta a választmány. (L. M. Tanítóképző 1892. évf. X. tüzet 567. lap.) Ez a munkaterv még ma is érvényes. E szerint kívántatnak:

I. A tantervre vonatkozó vagy általános érvényű methodikai munkálatok. Ilyen munkálatok készítése most különösen időszerű, mert a közoktatási tanács albizottsága által elkészített tantervet kiadták a tanári testületeknek. Egyes tételeknek nyilvános megvitatása való-

ban kívánatos. Kérjük ezért tisztelt tagtársainkat véleményeiknek kifejtésére. A közoktatási tanács titkári hivatala éppen e czélból bocsátotta a tanterv pár példányát az egyesület rendelkezésére. Használat végett szívesen átengedjük e példányokat.

2. Az internátusok ügye szintén alapos megvitatást igényel. Az elnökség körlevele ez ügyben a napokban fog a tanári testületekhez jutni. Ajánljuk e helyen is a felhívást a tisztelt tanári testületek szíves figyelmébe. Kérjük mind az egyeseket, mind a tanári testületet, a kik ez ügyben nyilatkozni fognak, nézeteiket ne csak egyoldalúlag, például a pedagógiai vezetésről, hanem az internátusok adminisztrációjáról s az internatusi épületek berendezéséről is mondják el.

3. A tanárképzés jelenleg a tanítóképzésnek legéletbevágóbb s legérdekesebb ügye. A tanárképzés körül igen elágazó nézetek merültek fel s mindenik javaslatnak vannak még megvilágításra váró pontjai. Beható vitának kell a tárgyat annyira megérlelnie, hogy biztosan megjelölt konkrét javaslatokkal lehessen döntenie benne.

4. Az igazgató tanács és szakfelügyelet összefüggő kérdése szintén szőnyegen van s elég anyagot fognak adni mind az egyeseknek, mind a testületeknek a gondolkozásra, megvitatásra, a megoldási módoknak konkrét formában való kidolgozására.

5. Különös figyelmébe ajánljuk még t. kartársainknak a népoktatási törvények revíziójának munkáját. Szükséges megállapítanunk a revízió alapelveit s azon reformokat, a melyeket az új törvénybe a népiskolára és tanítóképzésre vonatkozólag fel kell venni.

A munkálatok felolvasás, cikk vagy egyszerűen javaslatképen küldendők be.

A szóban levő ügyek elég fontosak ahhoz, hogy komolyan és kedvvel munkálkodjunk azok érdekében. Éppen egyesületünk multjának mozzanatai tanúsítják, hogy a kitartó és okos munkát nyomon kíséri a siker. Maradjunk hívek «az ősi erényhez!»

O K I R A T T Á R,

Rendelet a tanárok orsz. nyugdíjintézete ügyében.

— 1893. évi 37.741-ik szám. —

Az autonom felekezetek, törvényhatóságok, községek és alapítványok által fentartott középiskolák tanárai számára tervezett orsz. nyugdíjintézet ügyében elnökletem alatt f. évi április havában megtartott értekezleten legfőképen két kívánalom jutott kifejezésre. Az egyik az volt, hogy az állam részéről adandó segély nem mérvén kívül az intézet szükségleteinek fedezéséhez hozzájárulni hivatott többi tényezők hozzájárulásának mértéke lehetőleg apasztassék. A másik pedig az volt, hogy a nyugdíjintézet jótéteményei a középiskolákon kívül egyéb intézetekre is kiterjesztessenek.

Az állam részéről igényelhető áldozat korlátoltsága miatt mindkét kívánalomnak csak az esetben felelhettem volna meg, ha az értekezleten némelyek által tett azon ajánlatot, hogy az ezen nyugdíjintézet kötelékébe lépő tanárok szolgálati idejének tartama 30 évnél hosszabb időben állapíttassék meg, elfogadom.

En azonban ezen ajánlatot az orsz. tanügy érdekében, a mely érdekek a tanárok (állami és nem állami tanárok) helyzetének lehető egyenlősítését kívánja, elfogadhatónak nem találtam, és így bármennyire óhajtottam is, hogy a fenn jelölt mindkét kívánalomnak eleget tegyek, kénytelenítve éreztem magam választani, hogy a kettő közül melyik kívánalom az, a mely mellett a méltányosság és az orsz. tanügy általános érdekét tekintő érvek fokozott súlylyal állanak fenn.

A második kívánalmat ismertem fel ilyennek és ennek következtében e tervezett nyugdíjintézet körébe a középiskolákon kívül, az ide csatolt tervezetben kitüntetett jelleggel bíró kereskedelmi középiskolákat, felsőbb leányiskolákat, jogakadémiákat, tanító- és tanítónő-, továbbá óvóképző-intézeteket is felvettem.

Mielőtt most már e tervezet alapján a törvényjavaslatot a törvényhozás elé terjeszteném, felhívom a főigazgatóságot, hogy a kerületébe tartozó, vezetése alatt álló és a csatolt tervezetben kitüntetett jelleggel bíró minden egyes középiskolára nézve a fentartótól f. évi szeptember 30-ig határozott nyilatkozatot terjeszsen fel hozzám az iránt, vajjon az iskola a tervezett orsz. nyugdíjintézetbe belép-e?

Kelt Szepes-Mindszent, 1893. augusztus hó 12-én.

A nyugdíjintézetnek tervvázlata.

E tervbe vett országos nyugdíjintézet kiterjed a fent kitüntetett jelleggel és az állandó fenmaradás biztosítékaival bíró mindazon nyilvános iskolákra, a melyeknél az alkalmazott rendes tanárok és az igazgatók, továbbá azoknak özvegyei és árvái az 1885. évi XI., továbbá az 1875. évi XXXII. az azt kiegészítő 1891. évi XLIII. t-cikk vagy pedig más természetű közrendelkezés alapján, nyugdíjra vagy végkielégítésre, illetőleg özvegyi ellátásra és nevelési járulékra jogosítva nincsenek.

E nyugdíjintézetre nézve mindenben, a miről az alább következőkben külön említés nem tétetik (így tehát a beszámítható szolgálati idő megállapításának, valamint a nyugdíjazási igény beálltának feltételei, továbbá a beszámítható javadalmazás és a fent megjelölt igényelhető járandóságok mértékének meghatározása stb. tekintetében is) az 1885. évi XI. törvenczikk rendelkezései irányadók. Ennek kimondása főleg azon okból mutatkozik czélszerűnek, mert az ezen törvény alkalmazása folytán létrejött közel egy évtizedes gyakorlat, a felmerülő legkülönbözőbb esetek elbírálásánál, határozott útbaigazodásra szolgálhat alapúl, és továbbá, mert ilykép az ezen nyugdíjintézet körébe tartozó s a kormány közvetlen rendelkezése alatt álló iskolákból való kölcsönös átlépés esetén a nyugdíj szempontjából minden nehézségnek eleje vétetik.

A tanintézetek belépése a nyugdíjintézetbe, az illető iskola fenttartójának jelentkezése alapján önkéntesen történik.

Az egyes iskoláktól, ezen nyugdíjintézet szükségletének fedezésére, a következő befizetések kívántatnak:

- a) a tanárok részéről fizetésöknek 300 frton felüli része után, valamint fizetésöknek minden szaporulata után egyszersmindenkorra $\frac{1}{3}$ rész;
- b) a fentartók részéről tanáraiktözfizetése után évenként 3%-nyiösszeg;
- c) a tanulók részéről fejenként és évenként a jogakadémiáknál 6 frtnyi, a többi intézeteknél 3 frtnyi díj.

A még fenmaradó szükséglet fedezésére az államkincstár részéről 60,000 forint évi segély adatik.

Az a) b) és c) alatt jelölt jövedelmi forrásoknak egymáshoz való arányát, a fentartók a helyi viszonyok szerint bizonyos fokig esetleg módosíthatják, de e módosítás mellett is az ezen forrásokból eredő jövedelmek végösszegének változatlanoknak kell maradnia. A b) alatt ki-tüntetett 5%-ból a tanárok terhére áthárítható részlet maximuma 2%-ban állapítatik meg.

A néhol már létező helyi nyugdíjalapok az országos intézet cél-jaira nem vétetnek át, — miért is ezen helyi nyugdíjalapokat ezen orsz. intézet létesülte után a fentartók szabad tetszésök szerint, vagy az a), b) és c) alatt felsorolt befizetések alapjául szolgáló tőkeként kezelhetik, vagy pedig esetleg más — eredeti rendeltetésökkel rokon — célokra fordíthatják.

Az orsz. nyugdíjintézet javára befolyó jövedelmek az állampénz-tárban a néptanítói orsz. nyugdíj és gyámintézeti pénztár eljárása szerint a kormány kezelése alatt álló közalapként kezeltetnek.

A törvény életbe lépését követő minden 10 év után mérleg fog készíttetni, s ha e mérleg a jövedelmek apasztását megengedi, a b) és c) alatt jelölt befizetések mérve lejjebb fog szállíttatni.

E nyugdíjintézet kiterjed az annak kötelékében álló iskoláknál alkalmazásban lévő mindazon rendes tanárookra és igazgatókra, a kik ez országos intézet életbeléptetésének idejében még tényleges szolgál-atban állanak, vagy annak létesülte után, szabályszerűen rendszeresített rendes tanári vagy igazgatói állomásokra, megfelelő minőségben, szabály-szerű módon, állandóan alkalmaztatnak.

A már szolgáltatban lévő tanárookra nézve megengedtetik, hogy az őket terhelő, a) alatt fenn megjelölt befizetést 36—48 havi egyenlő részletben teljesíthessék. Azonban a most nevezettek fizetésök és fize-tésök szaporulatainak egyszersmindenkorra beszolgáltatandó $\frac{1}{3}$ részén felül, ezen beszolgáltatandó összeg után, most említett javadalmazásuk elnyerésének időpontjától számítva, 5% kamatot is kötelesek fizetni.

Ugyan e tanárokat illetőleg a minister, a bekívánandó hiteles ok-mányok alapján, minden egyénre nézve külön állapítja meg azt, hogy a multban teljesített szolgálati idejük és élvezett járandóságuk mértéke a nyugdíjba mennyiben számítható be. E megegállapítást a miniszter az 1885 évi XI. t.-cz. megfelelő rendelkezései és azok analogiájának alkalmazása alapjáú eszközlí.

Oly esetben, a midőn a tanároknak nincs tetmészetben lakásuk vagy szálláspénzök, a nyugdíjba számítható fizetés megállapításánál az összes állandó járandóság $\frac{1}{5}$ része lakbérnek vétetik.

A most alkalmazásban levőknél a 24-ik korévet megelőző szolgálat ideje a nyugdíjba nem számítható be; a jövőben alkalmazandóknál azonban a megszorításnak nincs helye.

Nem rendszeres s ugyanazon középiskolának nem minden tanárára egyenlően kiterjedő, hanem csak egyesekre vonatkozó fizetésemelés vagy pótlék a nyugdíjba rendszerint nem számítható be.

A 30-ik szolgálati év és a 65-ik életév elérése előtt, a nyugdíjazás a néptanítói nyugdíjtörvényben megszabott mód szerint, egy az illető főhatóság és a miniszter által kinevezett vegyes bizottság közbenjárása és jelentése alapján eszközöztetik.

Átmeneti intézkedéskép kimondadik, hogy ezen orsz. nyugdíjintézet létesítését követő első 6 évben csupán a 30-ik szolgálati év betöltésének czimén nyugdíjazásnak helye nincs.

Végül kimondatik, hogy egyrészt jelen orsz. nyugdíjintézet kötelékébe tartozó iskolák tanárai, másrészt pedig az 1885. évi XI. t. cz. alá eső tisztviselők és tanárok közt, a nyugdíj szempontjából minden tekintetben teljes viszonyosság áll fenn s e viszonyosság kiterjesztetik a miniszterium közvetlen rendelkezése alatt álló iskoláknál működő azon tanárookra is, a kik korábban valamely, a jelen nyugdíjintézet kötelékébe tartozó iskolánál voltak alkalmazva és ezen most jelölt minőségben töltött szolgálataknak a nyugdíjba való beszámítására az 1885. évi XI. t. cz. vagy más jogforrások alapján igényt nem tarthatnának.

VEGYESEK.

Halálozás. *Weinhold Emmanuella*, segédtanítónő a budapesti II. ker. állami tanítóképző intézetben, f. é. szeptember 3-án 28 éves korában jobb létre szenderült. Az intézet a megboldogultban jeles képzettségű, az önfeláldozásig buzgó, vasszorgalmú, lelkes tanítót veszített. Az elemi tanítói képzést ugyanez intézetben szerezte, a melynek később tanítója lett. A polgáriskolai tanítóképzés elnyerése után a fővárosban működött néhány évig, mint helyettes tanító. Majd a lőcsei felsőbb leányiskolába neveztek ki belakó tanítónőnek, s egy évi itt működése után került a budapesti második kerületi tanítóképzőhöz, a hol szintén csak egy évig volt bennlakó segédtanítónő. Már ekkor erősen megtámadta a sorvasztó betegség, de azért bámulatos akaraterővel pontosan végezte teendőit. A titkos kór végre is hatalmasabb volt nála, s elhurcolta őt kötelessége teréről oda, a hol nincs fájdalom. A kartársak és tanítványok igaz, mély részvéte kísérte őt sírjához. «Nyugodjék csendesen!»

Tömeges személyzetváltások az állami tanítóképző-intézetekben. A temesvári új képzőnek szervezése tömeges személyváltással járt állami tanítóképzőinkben. A zilahi képző tanári személyzetéből csupán egyet helyeztek át Temesvárra, *Czöndör Sándor*, gyakorló iskolai tanítót; a tanári testület többi részét az ország tanítóképzőinek tanáraitól állították össze, maga az igazgató pedig teljesen új egyén a tanítóképzés, sőt általában az iskolai tanítás terén. A vallási és közoktatási miniszter ugyanis *Horváth Antal* temesmegyei kir. segédtanfelügyelőt kinevezte tanítóképző tanárrá a IX. fiz. osztályba s megbízta az igazgató teendői ellátásával. Ugy halljuk, hogy az új igazgató, ha iskolai praxisánál fogva nem is, de műveltségénél fogva megérdemli azt a kiváló posztót, a melyet a tanítóképző tanári testületben egyszerre elfoglalt. Kívánjuk, hogy sikerüljön bebizonyítania s feladatát jól megoldania! Ennek daczára is lehetetlen nem sajnálkoznunk azon, hogy ezen állásnak habár ideiglenes betöltésénél is mellőzték az ország egész tanítóképző tanári testületét. Ez a mellőzés, a mit bizony nem érdemeltünk meg, mindenfelé lehangoló hatást keltett és egy cseppet sem alkalmas arra, hogy a képző tanári testületben a nemes ambíciózt és hivatalos buzgóságot ápolja. — Egyébiránt a temesvári képző tanári testületét az említett

teken kívül még a következőkből alkották össze: *Krausz* Sándor rendes tanárt áthelyezték Iglóról, dr. *Halasy* Kálmán rendes tanárt Znióváraljáról, *Roessler* Béla segédtanárt Csáktornyáról és *Hoós* János ének- és zenetanárt Déváról; mind jeles tanítóképző tanárok, a kik feladatuknak magaslatán állanak. — E személyzeti ügyek kapcsán megemlíjük még, hogy a képzőben az idén az I. osztály s a Zilahról áthozott III. és IV. osztály nyílt meg. Az intézet internatussal és köztartással van egybekötve. A görög kel. román és szerb szertartású kántori teendők ellátására különös gondot fognak fordítani. — A megszüntetett zilahi képző tanárait pedig a következőleg helyezték szét: *Faluvégi* Albert igazgatót áthelyezték ugyanezen minőségben *Félegyházára*, *Róza* János rendes tanárt ugyanide, *Soós* Antal rendes tanárt Znióváraljára, *Semnyi* József ének- és zenetanárt Dévára. *Uy* Bálint tornatanárt a zilahi polgári iskolához segédtanítónak és *Russz* Viktor segédtanárt pedig Znióváraljára rendes tanárnak nevezték ki. Ezen kívül még a következő áthelyezések történtek, a melyek szintén összefüggenek a temesvári képző szervezésével: *Zajzon* Dénes kis-kunfélegyházi igazgatót ugyanezen minőségben *Losoncra*, *Szováty* Lajost a losonci áll. képző igazgatásával megbízott tanárt pedig a VIII. fiz. osztályba tartozó rendes tanári minőségben Csáktornyára és *Mihálicska* István Znióváraljai rendes tanárt Iglóra helyezték át.

Megemlíjük még a következő személyzeti ügyeket; *Radnai* Izabella a bpesti VI. ker. áll. tanítóképző-intézeti rendes tanítónőt az intézettel kapcsolatos felsőbb leányiskolához rendes tanítónővé (IX. fiz. oszt.), *Sziankó* Béla, budapesti áll. tanítóképző segéd-zenetanárt és *Amberg* József tanári tanfolyamot végzett okl. polg. isk. tanítót a budapesti áll. el. isk. tanítóképzőhöz bennlakó segédtanárokká nevezték ki; *Jurassy* Berta pozsonyi áll. tanítóképző-int. rendes tanítónőt, rendes tanítónői minőségben az újpesti polg. leányiskolához helyezték át; *Grézló* János csáktornyai áll. tanítóképző-intézeti gyakorlóiskolai tanítót a losonci áll. el. iskolához és *Paksy* Győző losonci áll. el. isk. tanítót a csáktornyai tanítóképzőhöz gyak. isk. tanítóvá nevezték ki; *Margitay* József csáktornyai áll. tanítóképző igazgatót ezen állásában véleg megerősítették.

Uj állami kisedővönöképző felállítása. Gróf Csáky Albin vallási- és közoktatási miniszter a jelen évi költségvetés indokolásában kilátásba helyezte, hogy már az idén új állami kisedővönöképzőt fog a felvidéken felállítani. A miniszter úr ezen ígérését beváltotta, a mennyiben Eperjesen állami kisedővönöképzőt létesített. Ezen új képző tanári területét leginkább a már létező kisedővönöképzők tanári személyzetéből állították össze. Igazgatója lett *Láng* Mihály, a kit Sepsi-Szt.-Györgyről helyeztek át; rendes tanítóvá pedig *Dúsz* Ilona lett, a kit a hódmezővásárhelyi képzőből neveztek ki ide. Ezen képző szervezésével kapcsolatban a kisedővönöképzők körében még a következő személyzet-változások történtek; *Bodor* Miklós nagyági áll. el. isk. igazgatót, képesített kisedővönöképző tanárt Sepsi-Szent-Györgyre, *Dúsz* Mária pozsonyi áll. tanítónöképző s tanítónőt Sepsi-Szent-Györgyre rendes tanítónőnek neveztek ki; *Fiéba* Izabell sepsi-szent-györgyi óvónöképzői tanítónőt pedig a pozsonyi áll. tanítónöképzőhöz helyezték át.

A tanítóképző intézetek tanterv-reviziója. A közoktatási tanács a június 26-án tartott teljes ülésén foglalkozott az albizottság által kidolgozott s olvasóink előtt főbb vonásaiban ismert tanterv-munkálattal. A tanács plenuma örömmel vett tudomást a munkálat elkészültéről, de részletes tárgyalását ezuttal még elhalasztandónak tartotta épen azért, hogy a szakférfiaknak mód és alkalom adassék a munkálat egészének tüzetes és összehasonlító tanulmányozására. A sokszorosított tanterv még a szünetek előtt szét fog osztatni és a tanács minden tagjának, sőt egy-két vidéki képzőnek is kiadatik azzal a felhívással, hogy az új tanév elején írásbeli véleménynyel terjesszék vissza a tanácshoz. A beérkező vélemények alapján megfelelő átdolgozásban a tanterv részletes megvitatás alá kerül a tanács egyik közelebbi teljes ülésén. A tanítóképző intézeti tantervet azonnal követni fogja a tanítónöképző tantervének kidolgozása. — Azon jelentést, a melynek kíséretében a tanács elnöksége a munkálatot az ősszi ülés elé terjesztette, lapunk elején egész terjedelmében közöljük.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

T. G. Szabadka. A «romániai közoktatás»-ra vonatkozó érdekes adatokat tartalmazó újabb küldeményt köszönettel megkaptam, azonban az összehalmozódott ügyek miatt kénytelen voltam a közlést a jövő számra halasztani. Az új népoktatási törvényjavaslat ismertetését örömmel veszem. — **S. G.** Znióváralja. Megkaptam. Köszönöm. — **P. S.** Hódmezővásárhely. Dehogy kerül. Éppen időszzerű. — **S. V.** Kolozsvár. Be fogom jelenteni. — **P. J.** Sopron. El fogom küldeni. — **L. K.** Modor. Kaptam leveletem?